

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Barbora Klímová

Hate Crimes: Se zaměřením na pachatele a oběti těchto činů

Hate Crimes: Focused on Perpetrators and Victims of These Acts

Praha, 2017

Vedoucí práce: PhDr. Hedvika Boukalová, Ph.D.

Tímto bych ráda poděkovala zejména vedoucí této bakalářské práce PhDr. Hedvice Boukalové, PhD., a to za její přátelský a podporující přístup, ochotu vždy pomoci, cenné rady, vstřícnost a trpělivost. Dále chci poděkovat doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc. za poskytnutí Riggiova Dotazníku sociálních dovedností a v neposlední řadě také své rodině a přátelům za trpělivost a psychickou podporu, jež mi byla z jejich strany poskytována po celou dobu psaní bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5.5.2017

.....

Barbora Klímová

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se věnuje fenoménu hate crimes. Nejprve se zaměřuje na vymezení tohoto pojmu, vysvětluje termíny, které s hate crime nějakým způsobem souvisí, a uvádí varianty překladu pojmu do českého jazyka. Dále se práce věnuje popsání forem hate crimes s uvedením konkrétních případů u některých z nich. Uvádí také jednotlivé typy hate crimes a jejich popis. V samostatné kapitole se práce věnuje pachateli, jeho motivům, typologii a skupinově páchanému hate crime. Pro vystižení celkové dynamiky fenoménu se práce na závěr teoretické části zaměřuje i na oběti hate crimes.

Návrh výzkumu se týká pachatelů, kteří si v současné době odpykávají trest odnětí svobody na území České republiky, a to za trestný čin ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaný nenávistí nebo předsudkem. Cílem výzkumu je porovnat sociální dovednosti těchto pachatelů se sociálními dovednostmi běžné populace a se sociálními dovednostmi pachatelů stejných trestných činů spáchaných s jiným motivem. Výzkum si dále klade za cíl zjistit, ve kterých složkách sociálních dovedností pachatelé trestných činů z nenávisti skórují níže.

Klíčová slova:

hate crimes, trestné činy z nenávisti, nenávist, předsudek, pachatel, oběť

Abstract:

This bachelor thesis concentrates on the phenomenon called hate crimes. At first, the attention is given to the definition of this concept. The thesis also explains another terms connected with hate crimes and comes with possible translation of this term to Czech. Furthermore, it mentions forms of hate crimes and some of the real cases in brief. It also describes types of hate crimes. One of the chapters discusses the perpetrator, his motives, typology of the offender and hate crimes committed by groups. As the thesis wants to capture the complete dynamics of the phenomenon, it also concentrates on the victims of hate crimes at the end of the theoretical part.

The proposition of research is connected with the perpetrators sentenced for committing hate- or bias-motivated bodily harm or grievous bodily harm in the Czech Republic. The first aim of the research is to compare these perpetrators' social skills to social skills of normal population and to social skills of perpetrators of other than hate- or bias-motivated bodily harm or grievous bodily harm. The second aim of the research is to find out which components of social skills seem to be the most problematic for perpetrators of hate crime.

Keywords:

hate crimes, prejudice, hatred, perpetrator, victim

Obsah

Seznam použitých zkratk:	7
Úvod.....	8
1. Pojem hate crime	9
1.1. Vymezení pojmu hate crimes, varianty překladu	9
1.2. Pojmy extremistické násilí a extremismus ve vztahu k hate crime	12
1.3. Specifické znaky hate crimes	14
2. Formy a typy hate crime	15
3. Pachatel.....	23
3.1. Motivy hate crimes	24
3.2. Typy pachatelů.....	25
3.3. Skupinový hate crime	29
4. Oběť	32
4.1. Specifika komunikace s oběťmi.....	34
5. Návrh výzkumu.....	35
6. Diskuze	42
Závěr	45
Seznam použité literatury	46
Příloha.....	49

Seznam použitých zkratk:

ACPO – Association of Chief Police Officers

atd. – a tak dále

EC – škála emoční kontroly v Riggiově Dotazníku sociálních dovedností

EE – škála emočního vyjadřování v Riggiově Dotazníku sociálních dovedností

ES – škála emoční vnímavosti v Riggiově Dotazníku sociálních dovedností

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

LGBT – lesby, gayové, bisexuálové a transsexuálové

např. – například

SC – škála sociální kontroly v Riggiově Dotazníku sociálních dovedností

SE – škála sociálního vyjadřování v Riggiově Dotazníku sociálních dovedností

SS – škála sociální vnímavosti v Riggiově Dotazníku sociálních dovedností

SSI – Riggiovův Dotazník sociálních dovedností

USA – Spojené státy americké

Úvod

V této bakalářské práci se zabývám fenoménem hate crimes. Hate crimes je násilí založené na nenávisti či předsudku pachatele vůči jisté, něčím odlišné skupině lidí. Pachatel útočí na základě určité charakteristiky, která je pro danou skupinu typická. Touto charakteristikou může být např. náboženství, etnická příslušnost, rasa, sexuální orientace a jiné. Skrze tento čin spáchaný na jednotlivci či jednotlivcích vysílá pachatel vzkaz celé skupině, jíž je jednotlivec členem. Pro tento fenomén neexistuje jednotný překlad, různí česky píšící autoři tedy ve svých publikacích užívají různých termínů.

V teoretické části práce se nejprve věnuji vymezení samotného pojmu a popsání a vysvětlení pojmů, které s fenoménem úzce souvisejí. Popisují také specifické znaky hate crimes. Ve druhé kapitole se věnuji podrobnějšímu rozepsání forem a typů hate crimes, přičemž u některých forem je pro snadnější představu uvedena více či méně známá situace či kazuistika, která představuje typický příklad dané formy hate crimes. Dále se zaměřuji především na pachatele, snažím se popsat charakteristiku typického pachatele. Zaměřuji se i na motivy, které pachatele ke spáchání tohoto činu vedou, uvádím tři běžně užívané typologie různých autorů a na závěr kapitoly se věnuji i skupinovému páchanému hate crime. Kapitulu čtyři pak věnuji oběti, uvádím to, co je pro oběť typické a poukazuji na specifika komunikace s obětí. Uvádím také možnosti pomoci obětem těchto činů či různé preventivní programy.

Závěrečná kapitola je věnovaná návrhu výzkumného projektu. Ten se zabývá testováním sociálních dovedností pachatelů, kteří byli v České republice v minulosti za tento čin trestáni, případně si v současnosti takový trest odpykávají. Myšlenka výzkumu je založena na tvrzeních různých autorů, kteří pachatele popisují jako člověka emočně labilního, sociálně narušeného, žijícího v horším sociálním zázemí, s nízkým vzděláním a nízkými příjmy. To všechno by s sebou pro daného jedince teoreticky mohlo nést problémy v sociální a emoční oblasti. Pro návrh výzkumu je použit český překlad Riggiova Dotazníku sociálních dovedností.

1. Pojem hate crime

1.1. Vymezení pojmu hate crimes, varianty překladu

Existuje bezpočet definic termínu hate crimes. Perry (2001) tvrdí, že je termín velmi složité definovat vyčerpávajícím způsobem, neboť je to pojem relativní, vyvíjející se v čase a záviselý na kultuře a historii – to, co vnímáme jako hate crime dnes, bychom tak nevnímali před sto lety. Navíc se jeho vymezení velmi liší nejen v legislativách jednotlivých států, ale i jejich závislých složek – ve vymezení tohoto pojmu tedy existují rozdíly např. i mezi jednotlivými státy USA (Perry, 2001). I Bowling (1993), stejně jako Perry (2001), tvrdí, že hate crime je spíše než statický pojem pojmem dynamickým, který se stále pohybuje a mění.

Podle Chakrabortiho & Garlanda (2009) definice obvykle propojují **hierarchii s nenávistí**. Prakticky všechny definice mají společný základ v předpokladu, že hate crime je trestná činnost založená na **předsudcích** spojených s inkriminovanou skupinou - jen tehdy můžeme čin nazývat hate crime. Ze sociologického hlediska je však základ pro tyto definice v podstatě nesmyslný. Je totiž příliš úzký a nezahrnuje mnoho jevů, např. zastrašování (Perry, 2001). Limity definice demonstruje Perry (2001) na příkladu **diskriminace**, která se pohybuje na hraně hate crime. Autorka uvádí příklad gaye, kterému majitel nepronajme byt kvůli jeho sexuální orientaci. Toto pasivní jednání je sice z hlediska zákonů týkajících se hate crimes legální, ale zároveň jde o jasné porušení práv dotyčného gaye (Perry, 2001).

Limity definice termínu v anglickém originále se promítají i do jeho české verze. Neexistuje jednotný překlad, nejčastěji se však objevuje termín **trestný čin z nenávisti**, který je v podstatě doslovným překladem originálního termínu. Herczeg (2008, p. 195) definuje trestný čin z nenávisti jako *„jakýkoli incident z nenávisti, který představuje trestný čin a který je obětí nebo kteroukoli jinou osobou vnímán jako čin motivovaný předsudky nebo nenávistí“*. Kromě doslovného překladu původního termínu se můžeme setkat i s množstvím dalších variant překladu, např. násilí z nenávisti, násilí motivované předsudky, předpojaté či předsudečné násilí (Kalibová, 2011), etnonásilí (Ehrlich, 2009), trestná činnost páchaná z rasových, národnostních a jiných nenávistných pohnutek (Matoušková, 2013), trestné činy z ideové nenávisti (Čírtková, 2004). Dalšími užívanými termíny, které jsou však podle Kalibové (2011) nepřesné, je považováno rasistické násilí či násilí motivované národnostní, náboženskou či etnickou nesnášenlivostí, tyto pojmy jsou však příliš konkrétní a implikují výhradní pozici menšin jakožto obětí. Ve skutečnosti se však obětí těchto činů může stát kdokoli – jak příslušník menšiny, tak i většiny (Kalibová, 2011). Zároveň pojmy jako rasově motivovaná trestná činnost

nevystihují komplexnost hate crimes – ty totiž nemusí být motivované pouze a výhradně rasově (Vegrichtová, 2013).

Mezi jednotlivými variantami překladu existují drobné významové rozdíly. **Násilí z nenávisti** (hate violence) je násilím, které je spácháno na osobě či skupině osob z důvodu nenávisti ke skupině, ke které oběť domněle či skutečně patří. Skupina má obvykle nějaký charakteristický znak, podle kterého pachatel oběť identifikuje jako příslušníka k inkriminované skupině. Toto jednání však nemusí být nutně klasifikováno jako trestný čin. Trestné činy z nenávisti jsou naproti tomu takové akty, které už naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Setkat se můžeme také s pojmem předpojaté nebo **předsudečné násilí** (bias violence), tedy násilí spáchané na základě předsudku vůči nějaké skupině (Kalibová, 2011). **Etnonásilí** je pak konkretizovanějším pojmem užívaným pro násilí vůči příslušníkům odlišné etnické skupiny (Ehrlich, 2009).

Termín hate crime není jediným anglickým výrazem označujícím nenávistně motivované činy. Z důvodu vnímání termínu hate crime jako příliš plochého se začaly poměrně hojně užívat pojmy jako např. **prejudice motivated crime**, **bias crime** nebo **targeted crime** (Wickes, Pickering, Mason, Maher, & McCulloch, 2015). Terminologii obohatilo i Německo, a to o pojem **politicky motivovaná kriminalita** (Politisch motivierte Kriminalität – od roku 2001), což označuje trestný čin spáchaný pro odlišné politické smýšlení, národnost, státní příslušnost, rasu, barvu pleti, náboženství, světonázor, původ, sexuální orientaci, postižení, vzhled, sociální status (Matoušková, 2013).

Hate crimes jsou poměrně novým pojmem. Samotný koncept vznikl v USA v sedmdesátých letech minulého století a postupně se rozšiřoval do dalších anglicky mluvících zemí (od devadesátých let). Původním záměrem a důvodem jeho vzniku bylo umožnit stíhání činů páchaných striktně na základě nenávisti vůči lidem jiné rasy, etnicity či národnosti, postupně se však uplatnění tohoto termínu značně rozšířilo (Mareš, 2011). Ač se však o hate crimes mluvilo již výrazně dříve, přímo v legislativě USA je tento termín zakotven až od roku 1990. Definován je v něm jako zločin spáchaný zcela zjevně a průkazně pod vlivem předsudků založených na rase, náboženství, sexuální orientaci nebo etnické příslušnosti. V jednotlivých státech se liší šíře aplikovatelnosti na jednotlivé skupiny obyvatelstva – např. v Minnesotě jsou zahrnuty i kategorie jako pohlaví či zdravotní postižení (Perry, 2001). Sheffield (1995) zdůrazňuje politický a sociální kontext činu a tvrdí, že násilí z nenávisti je zvyšováno systémy **přesvědčení** (tzv. belief), které takové násilí má legitimovat. Přichází také s myšlenkou, že tyto činy mohou být také vyjádřením síly a znakem hierarchie. V jejím pojetí se násilník snaží sám

sebe přesvědčit, že to, co je ve skutečnosti osobním, se týká politického. Takové násilí tedy není jen sérií oddělených incidentů, ale spíš následek politické kultury, která přiděluje práva, privilegia a prestiž podle biologických a sociálních charakteristik (Sheffield, 1995). Perry (2001) však v této definici postrádá zmínění efektů, které mají hate crimes pro všechny aktéry – pachatele, oběti i skupiny, jimiž jsou obě strany příslušníky.

Association of Chief Police Officers ([ACPO], 2005) rozlišuje **hate incident** a **hate crime**. Hate incident je jakákoli událost, která může, ale nemusí být trestným činem, a která je kýmkoli vnímána jako čin motivovaný nenávistí či předsudkem. Hate crime je naproti tomu výhradně trestný čin, který je kýmkoli vnímán jako čin motivovaný nenávistí či předsudkem. ACPO (2005) tedy ve své definici obou fenoménů neklade důraz jen na nenávist, ale i na **předsudek**. Chakraborti & Garland (2009) poukazují na problematičnost pojmu nenávist i kvůli jeho obtížné definovatelnosti. Samotná nenávist ve vztahu k oběti navíc nemusí vůbec být přítomna a roli ve spáchání činu pak hraje pouze příslušnost jedince k dané skupině (Gerstenfeld, 2013). Pachatel také často hledá pouze pro něj méněcennou oběť k **potvrzení vlastní identity** či **získání respektu ve skupině**, zejména v případě členů neonacistických skupin (Kuřík & Slačálek, 2010). Proto je nenávist v mnoha ohledech poměrně nešikovným termínem.

Hudson (2009) tvrdí, že hate crime je takový čin, který „*se objevuje, když si jedinci záměrně zvolí své oběti, kterým způsobí jim násilí nebo jiný zastrašující akt, kvůli jejich specifickým vlastnostem, jakými mohou být rasa, náboženství, národnostní původ nebo pohlaví*“ (Hudson, 2009, pp. 11 – 12). Matoušková (2013) popisuje hate crime obdobným způsobem a dodává, že příslušnost oběti ke skupině může být **skutečná** nebo **domnělá** a že útočnickova nenávist je apriorní.

Zásadním rozdílem mezi klasickým násilím a hate crimes je **neurčitost a obecná nenávist**, se kterou pachatel útočí v případě páchaní hate crime. Při tomto činu není cíleno na konkrétního člověka, ale na celou skupinu prostřednictvím oběti (ať už je této skupiny oběť členem skutečným, či pouze domnělým). Oběti jsou tedy tzv. zástupným cílem, nenávist zde nemá význam nenávisti ke konkrétnímu jedinci, absolutně přesný termín by tedy měl být násilí páchané na jedinci z nenávisti k určité sociální skupině, ke které tento jedinec reálně či domněle patří (Kalibová, 2011).

Viktimizace s sebou podle Čírtkové (2004) nese obrovské následky, které jsou výrazně širší než u jiných forem násilí, protože se netýkají pouze přímých obětí. Kromě konkrétních, bezprostředních obětí má totiž čin dopad na objekt nenávisti (celou skupinu jedinců, k níž oběť

náleží a v níž se pachatel snaží vyvolat strach) a potažmo i na širokou veřejnost, kterou se pachatelé činem snaží destabilizovat (Čírtková, 2004). Také Bowling (1993) vnímá trestnou činnost spíše jako proces zahrnující situaci, aktéry, strukturu a činitele, než jen jako izolovanou událost. Podle něj je tedy potřeba nevěnovat se pouze samotnému činu, ale zachytit celý proces a analyzovat vztahy mezi aktéry.

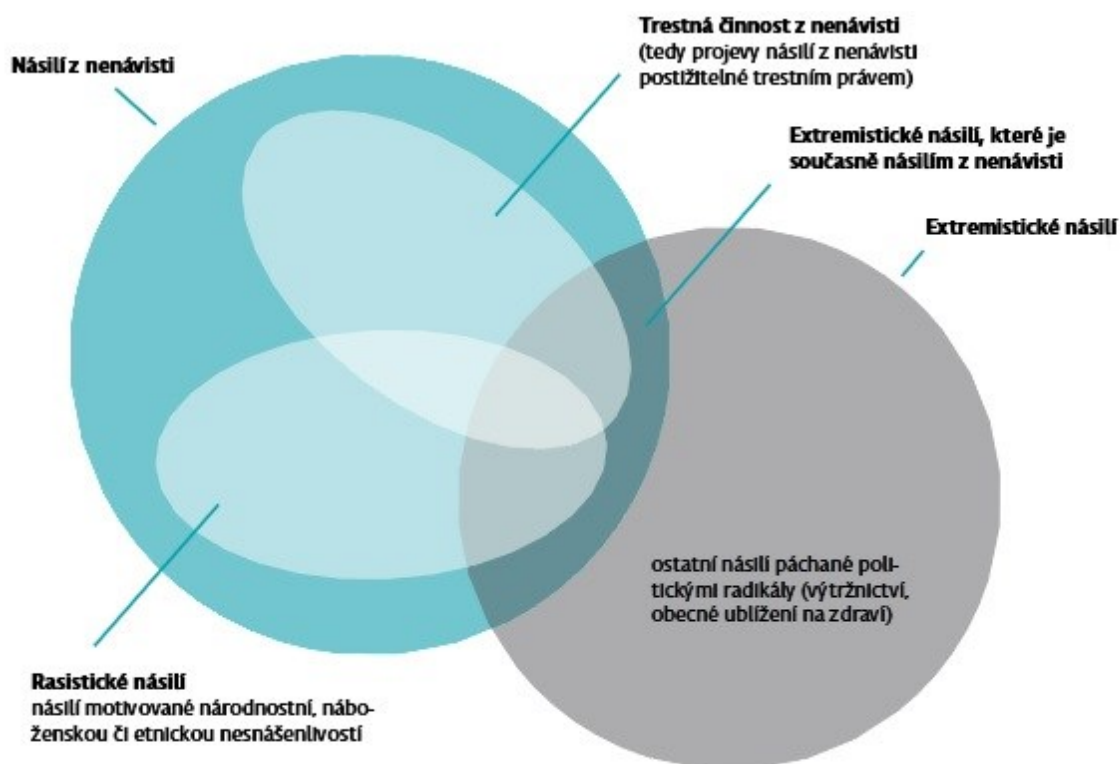
Terčem těchto činů jsou většinou menšiny, které už jsou nějakým způsobem marginalizovány. Jde o vyjádření moci a svrchovanosti (Perry, 2001). Nenávist často doprovází **pohrdání** (Říčan, 2010), z čehož vychází i myšlenka Perry (2001), že roli hraje také odlišování sebe (self) a jich (other), a to z důvodu určení místa, které jednotlivci přísluší, a jasného stanoviska, že oni nejsou rovni nám (sociálně ani politicky).

Matoušková (2013) ve své definici rovnou zmiňuje i hlavní typy činů z nenávisti, když říká, že *„trestné činy z nenávisti jsou takovými trestnými činy, které jsou motivovány společenskými předsudky vztahujícími se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, národnostní a etnické příslušnosti či jiné odlišnosti“* (Matoušková, 2013, p. 242).

Kalibová (2011) tvrdí, že vědecké zkoumání hate crimes můžeme zaznamenat ve zhruba posledních padesáti letech. Podle ní je o tomto fenoménu nutné hovořit jako o celospolečenském problému, přičemž klíčovou roli v tomto procesu přisuzuje médiím.

1.2. Pojmy extremistické násilí a extremismus ve vztahu k hate crime

V některých publikacích je pojem hate crime zaměňován za pojem extremistické násilí. Na tuto skutečnost upozorňuje např. Vegrichtová (2013), která však považuje pojmy jako extremistická kriminalita či trestná činnost s extremistickým podtextem za omezující a zdůrazňuje nutnost změny terminologie. Za vhodnější a objektivnější považuje pojmy jako trestný čin z nenávisti, přečin z nenávisti či nenávistný incident. Navzdory předchozímu je však použití termínu kriminalita s extremistickým podtextem stále v České republice velmi hojné, což lze pozorovat i u Čírtkové (2004) nebo Matouškové (2013). Kalibová (2011) však podobně jako Vegrichtová (2013) tvrdí, že v případě hate crime není vhodné užívat termínů extremistické násilí či extremistická trestná činnost, neboť tím odvádíme pozornost od pravých příčin hate crime. Navíc je pak fenomén vnímán jako problém vzniklý výhradně mezi dvěma polaritami – extremisty a příslušníky menšin. Neznamená to však, že by spolu pojmy neměly nic společného, občas se prolínají (zhruba 10 – 20% trestných činů z nenávisti je spácháno extremisty).

Graf č. 1: „Vztah mezi násilím z nenávisti, rasistickým násilím, extremistickým násilím a trestnými činy z nenávisti“ (Kalibová, 2011, p. 13).

Vegrichtová (2013) dále upozorňuje na fakt, že nenávist nemusí být nutně propojena pouze s představiteli krajní pravice. Jejich nenávist je totiž sice obvykle jasně a otevřeně dávana najevo, je ale třeba upozornit na fakt, že nenávist projevující se pronásledováním určitých sociálních skupin, třídním bojem a exkluzí nepohodlných jedinců a skupin je charakteristická i pro levicový extremismus.

Wintrobe (2002) definuje extremistickou skupinu jako takové uskupení, které se svým smýšlením nachází spíše na okraji než ve středu nějaké dimenze, pohyb směrem k extremismu je tedy pohyb od středu směrem k okraji. Dále ale může být extremistista definován také jako někdo, kdo používá extremistické nástroje k dosažení svých cílů (bombové útoky, pobuřující či výbušný projev), a to i tehdy, kdy se, co se jeho ideového východiska týká, řadí spíše ke středu než k okraji (Wintrobe, 2002). O násilném extremismu hovoříme, pokud „jedinci či skupina otevřeně projevují své ideologické přesvědčení pomocí násilí nebo vyzývají k násilí“ (Southers, 2013, p. 4). Pro tyto násilně založené extremistické skupiny jsou charakteristické znaky, jakými jsou např. nadřazenost a pocit vznešenosti ve společnosti, pohled na druhé jako na ty, kteří mají pouze to štěstí sdílet s nimi stejný svět, a to pouze dokud chápou, kde je jejich místo, nesnášenlivost, absolutistický pohled na svět (my jsme ti správní a morální – bez místa

pro diskusi či debatu), předpoklad, že některé sociální skupiny nepatří mezi většinu (tzv. otherism), osobní útoky na členy některých sociálních skupin, na jejich odbornost či zkušenosti (tzv. mikroagrese), zobecňování bez jakéhokoli kritického myšlení či objektivního poznatku, vytváření konspiračních teorií a scénářů týkajících se konce světa, specifický jazyk užívaný zejména k ponižování odpůrců své skupiny (Southers, 2013). Tento autor také považuje extremismus za možný předstupeň terorismu.

1.3. Specifické znaky hate crimes

Podle Kalibové (2011) nelze čin z nenávisti zcela výlučně poznat podle nějakých vodítek. Přesto se však objevují skutečnosti, které tyto činy doprovázejí velmi často. Součástí útoku jsou obvykle nenávistné slovní projevy, symboly či slogany zaměřené proti skupině, které je obětí členem. Útok dále bývá zaměřen proti jedinci, o kterém je veřejně známo, že je členem nebo sympatizantem nějaké skupiny či zastává antirasistické postoje. Útok je často páchan poblíž budovy, která je významně spjata s inkriminovanou sociální skupinou (např. gay bar či mešita). K útoku může docházet ve dnech, které jsou – ať už pro skupinu, jejímž představitelem je oběť, či útočník – nějakým způsobem významné (např. Jom Kipur či den atentátu na říšského protektora Heydricha). K útoku se také může některá skupina známá svými nenávistnými projevy sama přihlásit. Posledním vodítkem k identifikaci činu jako hate crime může být fakt, že útok je nápadně podobný některému z předchozích nenávistně motivovaných útoků (Kalibová, 2011).

Jak již bylo řečeno, tyto činy jsou charakteristické faktem, že jsou zaměřeny proti celé skupině, jíž je obětí členem, ač ne zcela bezprostředně (Matoušková, 2013). To potvrzuje i Perry (2001), která tyto činy označuje za zločiny s poselstvím, tedy nenávistné činy páchané za účelem roznesení pocitu strachu, nepřátelství a podezřívavosti ve skupině. I podle Čírtkové (2004) je pro tento typ násilí typický jeho symbolický charakter. Konkrétní útoky totiž sice zraňují přímé oběti, ale ty jsou pouze **symboly**. Útoky na oběti bývají racionální a promyšlené, brutální a necitlivé. V neposlední řadě je důležitý fakt, že hate crimes mívá skupinový charakter (Čírtková, 2004).

2. Formy a typy hate crime

Hate crimes se objevuje hned v několika podobách. Nejčastější jsou **verbální útoky (hate speech)**. Aby takovýto verbální útok naplnil skutkovou podstatu trestného činu, musí být projeven veřejně (Kalibová, 2011). Podle Matouškové (2013) jsou verbální formy hate crime často velmi brutální, a to i vzhledem k faktu, že pachatel je kvůli své silné zaslepenosti nenávistí neschopen jakékoli úrovně empatie. Absenci empatie autorka vysvětluje teorií neutralizace, ve které některé psychologické mechanismy (v tomto případě nenávist, respektive pocit nadřazenosti či dehumanizace, jak vyplývá z dalších variant chápání pojmu hate crime) působí jako odstraňovače (neutralizátory) běžného lidského citění (Matoušková, 2013).

Gerstenfeld (2013) na rozdíl od výše uvedených autorek hate speech z klasického hate crime vyčleňuje. Obecně ho definuje jako slovní či symbolické napadání na základě rasy, sexuální orientace atd. Hlavní rozdíl mezi hate crime a hate speech spatřuje v tom, že první fenomén s sebou nese nějaký zásadní kriminální čin, ten druhý však nikoli – v případě hate speech je to totiž verbální projev samotný, který je trestán. V této souvislosti autorka upozorňuje na existenci rozporů a debaty týkající se toho, zda zákaz některých projevů není porušením svobody slova (Gerstenfeld, 2013).

Do kategorie hate speech patří i tzv. **cyber hate** (nenávistný projev šířený na internetu). Aby byl tento projev považován za hate crime, musí v něm pisatel obsáhnout potenciální hrozbu či výhrůžku směřovanou k určité skupině. Úkolem policie při klasifikaci toho, zda je daný projev trestným činem či nikoli, je posoudit, zda projev obsahuje či neobsahuje výhrůžku či hrozbu. Nejčastěji se cyber hate crime vyskytuje jako e-mail obsahující výhrůžné prvky. Jako příklad lze uvést případ devatenáctiletého studenta Caseyho Belangera, který v roce 1997 do studentských skupin týkajících se LGBT komunity napsal několik nenávistných příspěvků, mj. např. „*doufám, že zemřete v pekle*“, či „*střelím vás zezadu do hlavy*“ (Partners against hate, 2003, p. 8). Cyber hate je neustále častější fenomén, zejména z důvodu snadnosti šíření materiálu velkým masám lidí v kombinaci s minimálním rizikem, kterému pachatel vlastní osobu vystavuje, a také kvůli možnosti zůstat ve virtuálním světě v anonymitě či přivlastnit si falešnou identitu. Přestože je však zaznamenáván čím dál větší nárůst výskytu cyber hate crime, stále je ohlašován pouze v minimech případů (Partners against hate, 2003).

Dalším typem hate crimes je **vyhrožování a vydírání**. Tato podoba se netýká pouze představitelů konkrétní skupiny, ale i těch, kteří takovou skupinu podporují či bojují za její práva. Příkladem těchto obětí mohou být i politici a lidsko-právní aktivisté. Z roku 2009 je

znám případ, který typicky vystihuje tuto formu hate crime. Administrátor jedné webové stránky několikrát vymazal rasistické příspěvky jednoho z návštěvníků. Následně mu bylo opakovaně vyhrožováno smrtí (Kalibová, 2011).

Setkat se můžeme také s **obtěžováním**, které je typické např. pro veřejné akce neonacistických a dalších rasistických skupin. Obtěžování není zaměřeno proti konkrétnímu jedinci, ale obecně vůči skupině osob (Kalibová, 2011).

Jedním z nejzávažnějších typů hate crimes je jeho **fyzická (brachiální)** podoba. U této formy je nutné dopátrat se motivace, kterou je velmi často víc než těžké odhalit (Kalibová, 2011). Fyzická podoba hate crime je podle organizace In IUSTITIA (2015) druhá nejčastěji se vyskytující forma hate crime na území České republiky.

Co se týká **terorismu a teroristických útoků**, nedá se zcela jednoznačně posoudit, zda tyto fenomény mezi hate crimes zařadit, či nikoli. Gerstenfeld (2013) terorismus jako hate crime neoznačuje. Naopak Ronczkowski (2004) tvrdí, že terorismus v jakékoli své podobě v sobě zahrnuje podtóny nenávisti. Podle tohoto autora mají všechny nenávistné organizované skupiny přesvědčení a praktiky, které jsou zaměřeny v negativním slova smyslu proti celé skupině lidí. Navíc tvrdí, že dříve se předpokládalo, že hate groups jsou hrozbou, co se týká páčání zločinu, nikoli však hrozbou teroristickou, tomu už ale tak v současnosti není. Typickým zástupcem teroristických skupin je např. Al – Káida (Ronczkowski, 2004). Tento typ hate crime se v České republice zatím neobjevuje (Kalibová, 2011), v současné době jsou však ve světě víc než aktuální teroristické útoky členů Islámského státu – např. útok na Paříž v listopadu 2015, který zahrnoval i poselství v podobě videa, ve kterém Francii vyhrožuje, že pokud ta nepřestane útočit na jejich území, útoky budou pokračovat (Mánert, 2015). Do historie se nesmazatelně zapsal také útok na New York a jeho dvojčata 11. září 2001, ze kterého byla obviněna již zmíněná organizace Al – Káida, tehdy ještě s žijícím Usámou bin Ládinem v čele (Švamberk, n.d.).

Organizace In IUSTITIA (2015) uvádí kromě výše zmíněných ještě další formy hate crime (např. graffiti, útok na majetek) a u fyzických útoků vyčleňuje znásilnění a sexuálního útoku, žhářského útoku, útoku výbušninou nebo vraždy jakožto samostatné formy hate crime.

Hate crimes spáchané na základě předsudku týkajícího se rasy

Někteří autoři striktně neoddělují hate crime spáchaný na základě předsudku týkajícího se rasy od jiných, podobných, typů hate crime (např. ten spáchaný na základě etnické či národnostní příslušnosti či náboženského vyznání). Rasově motivované trestné činy proto mohou být

definovány jako „*společensky nebezpečné trestní jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo brachiálně útočí na rasově, národností, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany nebo potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost*“ (Chmelík, 2001, p. 51). Rasový motiv útoku může být zřejmý již od počátku zahájení vyšetřování, není to však pravidlem a stává se, že zpočátku skrytý rasový podtext útoku může být odhalen až později v průběhu samotného vyšetřování (Chmelík, 2001). To potvrzují i McDevitt, Levin, & Bennett (2002), kteří dodávají, že předsudečný motiv může být zcela zjevný zejména v případě těch nejzávažnějších útoků, v některých méně hrozivých případech jsou však motivy komplexnější a často se stává, že tento konkrétní motiv není vůbec zanesen do dokumentace.

Tento typ hate crime se podle Chmelíka (2001) vyskytuje zejména ve třech formách – verbální, násilné a grafické. Verbální útoky jsou evidovány hlavně v paměti svědků, mohou se však objevovat i v textech různých hudebních skupin, v takovém případě se šíří zejména za přispění video a audionahrávek. U násilného (brachiálního) útoku založeného na předsudku vůči jiné rase se na obětech často objevují stopy po atributech, které jsou typické pro danou skupinu. Příkladem takových atributů mohou být zbraně jako baseballové pálky, boxery, nunchaky, ale i boty „Martensky“ či doplňky typu přezek a řetězů. Grafická forma tohoto hate crime obnáší obvykle propagaci nenávistně laděných skupin pomocí letáků, často se lze setkat také s veřejnou obrazovou prezentací symbolů s fašistickou tematikou nebo run typických pro **skinheads** (Chmelík, 2001).

Nejčastějšími oběťmi tohoto typu hate crime jsou v České republice **Romové** a cizinci s jinou barvou pleti, zejména **Vietnamci**. Objevují se také útoky antisemitské, tedy zaměřené proti Židům. Věk ani pohlaví nehrají zásadní roli (Chmelík, 2001).

Pachateli bývají sociálně narušené osoby s narušenými emocemi – labilní, citově otupělí, impulsivní, bez morálních zábran). Jsou obvykle mladiství či mladí, málo vzdělaní, často příznivci hnutí skinheads. Mohou být pod vlivem alkoholu a party, která v nich vyvolává pocit anonymity a bezpečí a dodává kuráže. Tento typ hate crime je často páchán skupinově, avšak obvykle neorganizovaně – k organizovanému páchání dochází jen ve velmi výjimečných případech (Chmelík, 2001).

Hate crimes spáchané na základě předsudku týkajícího se národnostní a etnické příslušnosti

Jazyková a kulturní bariéra, zkušenosti ze země původu, postavení v rodině, neznalost zákona, případně i strach a fakt, že cizinec pobývá na území daného státu ilegálně, to vše jsou faktory,

kteřé oběť vedou k tomu, že hate crime nenahlásí. V České republice je obvykle tento typ trestného činu z nenávisti páchan na příslušnících národnostních menšin, se kterými máme jako národ špatnou minulou zkušenost, což s sebou nese předsudky (typicky Rusové a další národy ze zemí bývalého Sovětského svazu). Hate crime se však může objevit i mezi různými skupinami cizinců vzájemně (Kalibová, 2011).

Chakraborti & Garland (2009) neodlišují tento typ hate crime od toho založeného na předsudku týkajícího se rasové příslušnosti. Termín etnicita však považují v tomto kontextu za širší, zahrnující kulturu a identitu a nikoli vnější biologické znaky. S tím souvisí i jiný okruh pachatelů těchto činů, ti obvykle postrádají solidaritu týkající se kulturní oblasti.

Typickým hate crime spáchaným na základě předsudku týkajícího se národnostní a etnické příslušnosti je **holocaust** (šoa) páchaný na Židech německými antisemity za Druhé světové války. Asi nejznámějším pachatelem jednoho z nejmasovějších hate crime v historii je tedy Adolf Hitler (Hudson, 2009).

Gerstenfeld (2013) zmiňuje další specifický typ tohoto hate crime, a to etnické čistky. V souvislosti s touto problematikou uvádí jako příklad rwandskou genocidu, ve které Hutuové systematicky vyvražďovali kmen Tutsiů.

Hate crimes spáchané na základě předsudku týkajícího se náboženského vyznání

Nejčastějšími náboženskými oběťmi hate crimes jsou podle Kalibové (2011) **židé** a **muslimové**. Chakraborti & Garland (2009) zdůrazňují nutnost rozlišování náboženské a etnické identity, a to hlavně kvůli stále se zvyšující sociální významnosti náboženské identity zejména v pluralitních společnostech.

Autoři se dále snaží vyvrátit všeobecně panující, ale mylnou domněnku, že protimuslimské (islamofobní) naladění společnosti vzniklo až po útocích z 11. září 2001. Uvádějí, že protimuslimské předsudky se ve společnosti objevovaly mnohem dříve, a to dokonce po celá staletí. Obdobná praxe platí u židovského náboženství a mylného pocitu, že první hate crime páchaný na Židech se objevil až s příchodem nacistů a uplatňováním konečného řešení židovské otázky (Chakraborti & Garland, 2009).

Hate crimes založené na předsudku týkajícího se náboženství si asi každý dokáže představit ve vztahu k judaismu či islámu. Tento typ hate crimes však můžeme pozorovat i u náboženství, které je naší kultuře pravděpodobně nejbližší, totiž u křesťanství. Uvést lze v tomto kontextu

např. protestantskou organizaci IRA působící v Severním Irsku páchající násilí zaměřené proti katolíkům (Chakraborti & Garland, 2009).

Hate crimes spáchané na základě předsudku týkajícího se sexuální orientace

LGBT komunita bývá napadána verbálně i fyzicky. Napadání jsou nejen příslušníci těchto skupin jako takoví, ale typicky i místa a akce s nimi spojené (pochody Gay pride, gay kluby). Je možné, že oběť pachatele zná ze svého okolí – ten obvykle čin spáchá po coming outu, a to jak po tom dobrovolném (méně často), tak i po tom nuceném a pro oběť traumatizujícím. Specifickou skupinu obětí tvoří homosexuálně orientované ženy, které pachatel znásilní, čímž jim chce dokázat, že svoji menšinovou sexuální orientaci jen předstírají (Kalibová, 2011). Perry (2001) tvrdí, že hate crime páchaný na základě sexuální orientace umožňuje heterosexuálním mužům dokázat své mužství a zároveň trestat ty, kteří se nechovají tak, jak by se v rámci svého pohlaví chovat měli.

Hate crime zaměřený proti gayům a lesbám se podle Hereka (1992) vyskytuje jako důsledek **heterosexismu**, přičemž heterosexismus autor definuje jako „*ideologický systém, který popírá, očerňuje a stigmatizuje jakoukoli jinou než heterosexuální formu chování, identity, vztahu nebo komunity*“ (Herek, 1992, p. 89).

V České republice byl realizován výzkum Pechové (2009), který si za cíl kladl popsat současnou situaci týkající se diskriminace a útoků na základě sexuální orientace v České republice. Z celkového počtu 496 respondentů (zahrnujícího lesby, gaye, bisexuálky i bisexuály) mělo 55 předchozí zkušenost s fyzickým násilím páchaným na jejich osobě, přičemž s fyzickým násilím mají výrazně větší zkušenost muži (celkem 43). Ti jsou také oproti ženám častěji napadáni opakovaně. Stejně jako u fyzického napadení, i u verbálního útoku byly oběti nejčastěji napadeny neznámou osobou, v roli útočníka se však mimo jiných však několikrát objevil i spolužák, známý či dokonce člen rodiny. S obtěžováním na základě své sexuální orientace se někdy setkalo celkem 177 respondentů, nejčastěji slovně. Většina z těch, kteří zažili obtěžování, uvedla, že k incidentu došlo vícekrát. Celkově se v posledních pěti letech s útokem nebo nějakou formou diskriminace setkalo 279 respondentů z celkového počtu 496, tedy více než polovina dotázaných (Pechová, 2009).

Hate crimes spáchané na základě předsudku vůči lidem s jiným politickým přesvědčením a představitelům subkultur

Podstatou hate crime páchaného na představitelích subkultur je obvykle jiné a výstřední vzezření, chování a názory (oběťmi mohou být např. punkáči, squatterři, skejťáci). Obvyklé provedení tohoto typu hate crime je ozbrojený útok na místa spojené s činností dané subkultury. Pachateli jsou nejčastěji představitelé **krajní pravice**. Krajní pravice bývá terčem útoků ze strany napadána antifaštických militantů (Kalibová, 2011).

Je běžné a snadno představitelné, že krajní pravici bývají napadáni Romové či homosexuálové. Mezi těmito skupinami a neonacisty je zřejmá jinakost. Ovšem neonacisté často napadají i mládež orientovanou na alternativní subkultury, u nichž by se zdálo, že jsou poměrně symetrickí – mají stejnou barvu kůže, navštěvují obdobné hospody a kluby. A právě pro zdánlivou symetričnost se tyto hate crimes často přehlíží. Média dávají těmto aktům nálepkou střetu extremistů a toto násilí zlehčují (Kuřík & Slačálek, 2010).

Neonacisté se vymezují vůči odlišnému a celkově toto odlišné popírají. Typická je pro ně **deanonymizace** – na vesnici, kde se lidé znají, si dělají seznamy nepřátel z řad příznivců alternativních subkultur. Ve městech je to poněkud složitější, ta totiž bývají anonymnější. V devadesátých letech minulého století se proto neonacisté řídili zjevem, který býval nápadný a typický pro danou subkulturu, ať už šlo o dready, číro, copánky, batikovaná trička, piercingy či kožené bundy, a nálepkovali ho jakožto „fetáka“ či „špínu“. Na přelomu tisíciletí však neonacistům vytipovávání obětí znesnadnil módní průmysl inspirující se subkulturními prvky, které tak pronikly i mezi masu těch, kteří k dané subkultuře vůbec nepatří (Kuřík & Slačálek, 2010).

Tyto trestné činy obvykle nebývají hlášeny na Policii České republiky. Časté jsou incidenty mezi krajní levicí a krajní pravici. Ač nenaplnuje zcela přesně definici trestného činu z nenávisti, považuje česká legislativa za trestné kriminální jednání motivované politickou záští v souvislosti s politickým pronásledováním mezi roky 1948 a 1989 (Kalibová, 2011).

Hate crimes spáchané na základě předsudku vůči lidem s postižením

Lidé s postižením jsou pro svoji zranitelnost a neschopnost se bránit ani z místa rychle odejít snadný terč. Jejich viktimizace může mít dalekosáhlé důsledky, např. vést až k obavám z vycházení. Za oběti tohoto typu hate crime považujeme i specifickou skupinu, a to **HIV pozitivní** jedince (Kalibová, 2011).

Podle Chakrabortiho & Garlanda (2009) je tento typ hate crime na okraji pozornosti a debat týkajících se problematiky nenávisti a neexistují žádné statistiky vypovídající o četnosti jeho výskytu.

I přes výše uvedené tvrzení Mind (2007) uvádí, že lidé s postižením jsou nejčastěji slovně napadáni a vystaveni různým druhům urážek, jsou jim dávány nelichotivé přezdívky apod. Dále se lze hojně setkat i se šikanováním a v neposlední řadě i okradením, které je třetím nejčastějším způsobem páčání hate crime zaměřeného na osoby s handicapem. Chakraborti & Garland (2009) zdůrazňují, že na rozdíl od většiny jiných typů hate crime, kdy oběť svého pachatele obvykle nezná, tento typ se přímo vyznačuje tím, že oběť a pachatel jsou spolu v kontaktu.

Je nutné pochopit, že zkušenost lidí s postižením s takovýmto zločinem se může značně lišit v závislosti na konkrétní podobě jejich postižení. Je tedy naivní a nesprávné generalizovat a předpokládat, že všichni lidé s postižením prožívají hate crime absolutně stejně (Chakraborti & Garland, 2009). Mezi vůbec nejohroženější skupiny z hlediska tohoto typu hate crime patří lidé s problémy v oblasti mentálního zdraví, specifickými poruchami učení a zrakovým postižením (Iganski, 2008).

Hate crimes spáchané na základě předsudku vůči bezdomovcům

Bezdomovci jsou hlavními oběťmi pachatelů na misi (vizte dále). Lidé na ulici jsou na násilí zvyklí a berou ho jako běžnou součást života bez domova, ovšem tyto typy útoků na ně se vyznačují obvykle extrémní **brutalitou** (upálení, ubití). Na rozdíl od jiných obětí bývají bezdomovci napadáni ve svém přirozeném prostředí. Komunikace s bezdomovci jakožto s oběťmi je obtížná a je nutné dát si velký pozor na stereotypizaci (Kalibová, 2011).

Lidé bez domova jsou nejčastěji napadáni mladými lidmi a příznivci **krajní pravice** (Kalibová, 2011). Podle Křížkové (2010) ale nejsou pachateli výhradně neonacisté nebo mládež, objevil se i případ, ve kterém byl pachatelem muž ve středních letech, a čím dál častěji je tento typ hate crime páčán i policisty. Je nutné rozlišit hate crime a vzájemné napadání mezi bezdomovci samotnými kvůli teritoriálním sporům nebo zajištění základních životních potřeb. Problémem tohoto typu hate crime je zejména fakt, že v českém právním systému nelze tento fenomén vztáhnout k sociálním skupinám, tím pádem ani k bezdomovcům. Neexistují žádné statistiky týkající se tohoto hate crime, tudíž nelze zjistit přesné číslo. Projevuje se však velmi různě, od šikany až po brutální útoky. Objasnění je ne vždy úspěšné a zranitelnost vysoká (v podstatě nulový přístup k ochraně ze strany státu a státních institucí). Navíc je velmi málo ze strany obětí tento čin hlášen na policii. A to zejména proto, že se často sami pohybují na hraně zákona,

bývají stigmatizováni a také z důvodu obvyklé neochoty policie vůbec čin vyšetřit – ta se činem zabývá většinou až ve chvíli, kdy jde o závažné napadení vyžadující pobyt v nemocnici (Křížková, 2010).

Hate crimes vůči majoritě

Méně často se stává, že se obětí hate crime stane představitel majority. Čas od času k tomu dojde, ne pokaždé se ale jedná o čin z nenávisti. Pokud je na členovi majority spáchán hate crime, je nutné zejména spolupracovat s médii – medializace případu totiž může způsobit lavinu odvetných událostí a zničit pozitivní obraz celé menšiny, jejíž příslušník čin spáchal (Kalibová, 2011).

Typickými představiteli pachatelů tohoto typu hate crime jsou příznivci různých **černošských separatistických skupin** v USA. Tito separatisté nesouhlasí s jakoukoli integrací a smíšeným rasovým manželstvím, požadují vznik nových, oddělených institucí, resp. dokonce národů výhradně pro občany černé barvy pleti. Většina členů podobných hnutí je zaměřena silně proti bělochům a antisemitsky, často se objevují také představy náboženské, v nichž mají vyvoleným lidem být černoši, nikoli Židé (Ronczkowski, 2004).

V České republice se mezi tento typ hate crimes řadí násilí páchané **romskými extremisty**. Mezi jeho projevy jsou zahrnuty předsudečně motivované výhrůžky i násilí vůči etnické majoritě, je však sporné, zda v tomto případě jde o prosazení zájmů celého romského etnika, nebo pouze vlastní rodiny (skupiny mají obvykle menší množství členů). Romské násilí vůči neromským skupinám obyvatelstva může být také projevem přivalu agresivity či pomsty (Mareš, 2012).

Další typy hate crimes

Kromě výše zmíněných existují ještě další typy hate crimes. Kalibová (2011) uvádí např. hate crimes spáchané na základě předsudku týkajícího se **povolání, věku** (toto se týká zejména starých lidí) či **pohlaví**. U posledního jmenovaného typu pojednává literatura prakticky výhradně o ženách jakožto obětech. Perry (2001) zdůrazňuje, že ne všechno násilí na ženách je motivováno předsudky, stejně jako veškeré ostatní násilí. Dost často pachatelé násilí na ženách svým počínáním ženám vymezují, kde je jejich místo. Chakraborti & Garland (2009) řadí do tohoto typu hate crimes i **domácí násilí** na ženách, konkrétně takové, ve kterém mužští pachatelé ženy trestají za to, že se nechovají přiměřeně tomu, jak by se v rámci svého pohlaví chovat měly.

3. Pachatel hate crime

Podle Matouškové (2013) neexistuje tzv. čistý typ pachatele hate crime. Většina pachatelů se však vyznačuje jistými charakteristikami, jakými jsou nízké vzdělání, sociální narušenost, nulové sociální zázemí a jistoty, nízký příjem. Vyskytují se u nich běžné emoční poruchy, citová otupělost, impulsivita, nejistota a absence morálních zábran. Mohou jimi být členové či podporovatelé extremistických hnutí, ale i lidé bez jakéhokoli vztahu k extremistům nebo dokonce členové minority (tzv. rasismus naruby). Pachatelé jsou často mladiství nebo pod hranicí trestní odpovědnosti. Tento jev se dá vysvětlit faktem, že většina hate crime je často páchána buď skupinově nebo na popud skupiny (davů či party) a hlavy těchto uskupení se samotných aktů nenávisti neúčastní (Matoušková, 2013).

Pachatelé mohou skrze hate crime vyjadřovat svá předsudečná přesvědčení nebo emoce týkající se odlišných lidí, např. strach, či zlost. V extrémních případech může takto laděný jedinec vstoupit do organizované skupiny s úmyslem zasvětit svůj život zničení skupiny lidí, které považuje za zlo (McDevitt, Levin, & Bennett, 2002).

Může se zdát, že ve chvíli, kdy se jedinec či jedinci dopustí hate crime, neví, co dělá (viz výše zaslepenost nenávistí). Počinání pachatelů však v žádném případě iracionální není, což se dá vyčíst z mnoha charakteristik, které jsou pro hate crime typické – např. pachatelé nikdy neútočí na přesilu, naopak, oni musí být těmi, kteří mají zjevnou přesilu (proto je tak častý skupinově či organizovaně páchaný hate crime). Pachatelé také nikdy nezaútočí tam, kde by mohli být přistiženi při činu (Matoušková, 2013). Útoky proto pouze zřídka probíhají v sociálně vyloučených lokalitách, většinou k nim dochází vždy tam, kde jsou oběti v menšině. Výjimkou je, pokud jsou pachateli pravicoví extremisté a také, jak již bylo řečeno, v případě útoků na lidi bez domova (Kalibová, 2011). S tím však zásadním způsobem nesouhlasí Mason (2005), který naopak tvrdí, že k více než devadesáti procentům útoků dochází právě v lokalitách typických pro oběti.

Pachatel jakožto osobnost či jednatel je obvykle nevýrazný a nezajímavý, síla bývá v kolektivu, který je v rukou šikovného demagoga velmi snadno manipulovatelný a nebezpečný (Matoušková, 2013). Čírtková (2004) tvrdí, že pachatel pevně věří, že oběti si zaslouží viktimizaci, a proto je potřeba přistupovat k případnému vyjádření lítosti např. před soudem s nedůvěrou.

Někteří autoři se shodují, že u pachatelů zejména skupinových hate crimes hraje velkou roli fanatismus (Gerstenfeld, 2013; Levin & McDevitt, 1993). Co je však živnou půdou fanatismu? Gerstenfeld (2013) uvádí, že roli hraje jak rodina, tak i situační faktory. Rodina hraje roli zejména v utváření stereotypů a předsudků. Dost často se ale lze setkat s fanatiky, kteří nevyrůstali v rodinách fanatiků a nebyli k fanatismu záměrně vedeni. Proto se situační faktory (skupina přátel) považují za mnohem silnější. Mladí lidé obvykle nejsou oddaní hate group, hledají spíš zábavu a chovají se dle předpokládaných norem své skupiny (Gerstenfeld, 2013).

3.1. Motivy hate crimes

Motivace je u problematiky hate crimes klíčová. Gerstenfeld (2013) uvádí, že motiv loupeže nemá pro samotné vyšetřování význam. Loupež je jednoduše klasifikována jako loupež, ať už má pachatel úmysl za ukradené peníze koupit léky či pornografický materiál. Podobné je to i u ostatních trestných činů. Hate crimes jsou však výjimkou z tohoto pravidla, protože motivace je při jejich objasňování a klasifikaci kruciólní. S tímto faktem však přichází zásadní problém, a to ten, že je velmi složité tento motiv pachateli při vyšetřování prokázat (Gerstenfeld, 2013).

S fenoménem hate crime úzce souvisí **předsudky a stereotypy**. Allport (2004, p. 39) definuje předsudek jako „*odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině*“. Stereotypy, které mohou být jak pozitivní, tak i negativní, jsou Allportem (2004) považovány spíše za přesvědčení, které funguje jako zjednodušující element našeho myšlení.

Kalibová (2011) tvrdí, že **negativní stereotypy** jsou obvykle zprostředkované (tedy nezahrnující žádnou osobní zkušenost) a zobecněné (pocit, že všichni členové inkriminované skupiny jsou takoví).

Podle Koska (2011) jedinec od stereotypu může upustit ve chvíli, kdy mu nějaký důkaz (zejména vícečetná osobní zkušenost) daný stereotyp vyvrátí. Toto však neplatí ve chvíli, kdy je o daném stereotypu jedinec hluboce přesvědčen. Stereotyp se totiž v takovém případě může stát **postojem**, který je výrazně těžší změnit. Postoj má (ve srovnání s názorem) silnější citový podtext a bývá vyjádřením hodnot a celkového vnitřního nastavení daného jedince (Kosek, 2011).

Jak je již obsaženo v samotném pojmu, hate crimes jsou činy motivované nenávistí. To potvrzuje i Matoušková (2013), podle které jsou tyto činy motivovány pachatelovou záští a nenávistí, jež jsou založeny na odlišné charakteristice jejich obětí. Tato jejich nenávist vzniká

na podkladu strachu, závisti, úzkosti, nejistoty a někdy i touhy po moci. Vzhledem k tomu, že jsou tyto charakteristiky lidem vlastní a přirozené už od pradávna, už od pradávna můžeme pozorovat i výskyt těchto činů (Matoušková, 2013).

Co se týká neonacistického násilí, pachatelé se jej obvykle dopouštějí za účelem potvrzení sebe sama, získání respektu a prestiže, zastrašení jiných skupin a vymezení se vůči odlišnosti. Chtějí vytvořit iluzi a legendu neporazitelnosti a moci (Kuřík & Slačálek, 2010).

Na rozdíl od běžné kriminality, kdy se pachatel snaží uspokojit svou pudovou potřebu nebo přijít k zisku, je pro hate crime charakteristická absence jakékoli hmotné pohnutky. Pachatel je motivován čistě myšlenkově a jeho hlavním cílem je ublížit, nikoli obohatit se (Matoušková, 2013).

Podle organizace In IUSTITIA (2015) se hate crime na území České republiky vyskytl celkem 86x, z toho byl nenávistný motiv policií objasňován ve 44 případech. Nejvíce incidentů bylo spácháno na základě národnostní či etnické příslušnosti (41x), častěji se objevoval také hate crime motivovaný náboženským vyznáním (14x), barvou pleti (8x) a menšinovou sexuální identitou (7x) (In IUSTITIA, 2015). Perry (2001) uvádí, že celosvětově je nejčastější motivací rasová, která tvoří téměř dvě třetiny všech incidentů. Pokud se navíc k rasové motivaci přidá i ta etnická, dává to dohromady přes 70% všech případů.

3.2. Typy pachatelů

Existují celkem tři běžně používané typologie pachatelů hate crime.

Typologie pachatelů podle McDevitta a Levina

V roce 1993 vytvořili Jack Levin a Jack McDevitt typologii pachatelů hate crime, ve které nejprve ustavili tři možná dělení pachatelů podle motivace ke spáchání hate crime – **thrill-seeking** offender (pachatel hledající vzrušení, pachatel zážitkového extremistického násilí¹), **defensive** offender (obránný pachatel, pachatel reaktivního extremistického násilí) a **mission** offender (pachatel na misi, pachatel symbolického extremistického násilí). Čtvrtá kategorie nazvaná **retaliatory** offender (odvetný pachatel) přibyla později (McDevitt, Levin, & Bennett, 2002).

---

¹ Pozn.: V závorce je u jednotlivých typů pachatelů vždy na prvním místě uveden překlad, který použila Kalibová (2011), na druhém místě je pak uveden překlad, který použila Čírtková (2004), pouze s výjimkou posledního typu pachatele, který v její publikaci uveden není.

Pachatel hledající vzrušení se hate crime dopouští kvůli touze po nadšení a pocitu moci, které během páchaní činu zažívá. Útočí ve skupině, obvykle v oblasti typické pro oběť. Věkově jde většinou o teenagera nebo mladého dospělého. K útoku používá ruce, nohy či kameny. Svým předsudkům bývá oddaný jen málo. Tento typ pachatele se vyskytuje ze všech vůbec nejčastěji, až dvě třetiny všech případů hate crimes byly spáchány těmito pachateli (McDevitt, Levin, & Bennet, 2002). Podle Čírtkové (2004) dochází u těchto pachatelů k činu spontánně a bez předchozí přípravy. Autorka uvádí, že se u tohoto typu pachatele uplatňuje tzv. teorie prestiže, která tvrdí, že násilí může vést k získání uznání, hovoříme-li o referenční skupině jedince, či upoutání pozornosti, je-li řeč o celé společnosti. Možná právě proto se největšího násilí zpravidla dopouštějí původně nejslabší členové skupiny. Pro mnohé jedince je totiž násilí jediným možným prostředkem k upozornění na sebe či prolomení denní šedi, tito pachatelé tedy často vycházejí z řad dlouhodobě smutných a frustrovaných jedinců, kteří nemají předpoklad pro to, aby patřili do světa těch úspěšnějších. Zaměřují se na snadné cíle (Romy, azylanty). Tento typ násilí má svoji specifickou dynamiku - zpočátku se pachatelé projevují pouze pomocí různých symbolů, např. rasistických, časem však závažnost jejich činů stoupá a jimi projevovaná brutalita nabývá na intenzitě. Po činu se v pachatelích rozlévá tzv. viktimizační extáze (tedy příjemný pocit celé skupiny z právě spáchaného činu), násilí se pro ně postupně stává něčím, na čem jsou psychicky závislí (Čírtková, 2004).

Obranný pachatel brání spácháním hate crime své teritorium. Jeho útok vychází ze všeobecného postoje, který zaujímá vůči určité skupině či skupinám, a který v sobě zahrnuje vnímání dané skupiny či daných skupin jakožto rostoucí hrozbu či příčinu pachatelových problémů. I on je většinou věkem teenager nebo mladý dospělý a útočí ve skupině. K útoku používá stejných prostředků jako pachatel hledající vzrušení. Jeho oddanost vlastním předsudkům bývá mírná (McDevitt, Levin, & Bennet, 2002). Podle Čírtkové (2004) je pro tyto pachatele typická situace, kdy se do oblasti obývané převážně majoritou přistěhuje rodina z řad minority. Tato rodina podle obranného pachatele představuje vetřelce ohrožující jejich životní styl a prostor. Takovéto rodině je nejdříve vysláno varování, poté jsou jim vytlučena okna, a pokud ani takovéto výzvě neuposlechnou, je spáchán např. žhářský útok. U těchto pachatelů hrají obzvlášť velkou roli předsudky a strach z odlišnosti (Čírtková, 2004).

Pachatel na misi považuje za svůj životní úděl zbavit svět skupin, které považuje za zdroj všeho zla. Oddanost předsudkům je u něj velmi silná, útočí většinou ve skupině. Útočí jak v oblastech, které jsou typické pro oběti, tak i v oblastech, kde je doma on sám. K útoku obvykle používá zbraně. Jde většinou o mladého dospělého či dospělého jedince. Jedná se o nejdříve

se vyskytující typ pachatele (McDevitt, Levin, & Bennet, 2002). Čírtková (2004) obzvlášť u těchto pachatelů zdůrazňuje úlohu fanatismu. Podle ní se často jedná o velmi nápadné jedince.

Odvetný pachatel se v některých ohledech podobá pachateli obrannému. Hlavní rozdíl je, že u obranných typů hate crime činu nepředchází žádná situace, která by fungovala jako spouštěč. Pro odvetného pachatele je toto naopak typické. Na rozdíl od všech ostatních typů pachatelů útočí odvetný pachatel obvykle sám, jeho útoky bývají zpravidla závažnější. Často bývá věkově ještě teenagerem nebo mladým dospělým. Útočí většinou v oblasti typické pro oběť. K útoku (pokud je fyzický) používá rukou, nohou, kamenů, zbraní nebo větví. Oddanost jeho předsudku bývá obvykle mírná (McDevitt, Levin, & Bennett, 2002).

McDevitt, Levin, & Bennett (2002) také rozlišují tři úrovně viny jedinců podle míry zapojení do hate crime. V následující tabulce pak pro jasné odlišení od účastníků uvádějí i kategorii hrdiny, který se aktivně snaží oběť chránit.

Míra viny	Pachatel hledající vzrušení	Obranný pachatel	Odvetný pachatel	Pachatel na misi
Vůdce	Povzbuzuje druhé			
Spoluúčastník	Aktivně nebo váhavě se činu účastní	Aktivně se účastní plánování / činu	Aktivně nebo váhavě se činu účastní	Aktivně se účastní záležitostí skupiny i činu
Nedobrovolný účastník	Není během činu aktivní, ale nesnaží se mu zabránit nebo pomoci oběti	Není během činu aktivní, ale nesnaží se mu zabránit nebo varovat oběť	Není během činu aktivní, ale nesnaží se mu zabránit nebo varovat oběť	Není během činu aktivní, ale nedokáže se ze skupiny stáhnout
Hrdina	Snaží se zabránit zločinu	Varuje oběť	Snaží se zabránit zločinu a varuje oběť	Oznámí skupinové chování na policii

Tabulka č. 1: „Míra viny u jednotlivců zapojených do hate crimes podle motivace útočníka“ (McDevitt, Levin, & Bennett, 2002. p. 313).

Typologie pachatelů uvedená v publikaci Matouškové

Matoušková (2013) uvádí dvě možná třídění pachatelů. První z těchto třídění zahrnuje pachatele ideologicky motivovaného, xenofobního, ekonomicky a sociálně motivovaného a kriminálního.

Ideologicky motivovaný pachatel je obvykle angažovaný v některé z extremistických organizací a páchané násilí vysvětluje a omlouvá svou ideologií. Nevyznačuje se žádným zvláštním sociálním statutem – obvykle je dobře vzdělaný a má stálou práci. Svou oběť si volí na politickém nebo instrumentálním základě (Matoušková, 2013).

Xenofobní pachatel neútočí na zástupce konkrétní skupiny. Nenávidí všechny, kteří se od něj liší svou barvou pleti či původem, jako celek. Jakákoli jejich odlišnost ho vede k vyvolání konfliktu. Cítí k nim silný odpor a věnuje jim zvýšenou pozornost. Nebývá členem extremistických hnutí. Obvykle je málo vzdělaný a poznal už v životě ekonomický nedostatek (Matoušková, 2013).

Ekonomicky a sociálně motivovaný pachatel stejně jako předchozí typ pachatele již v životě poznal ekonomický nedostatek. Není spokojen se sociální a imigrační politikou státu. Vnímá své oběti jako ty, kteří zneužívají systém, berou domácím práci či výhodné bydlení. Hate crime páchá impulzivně, často i pod vlivem alkoholu, jeho činům nahrává pozitivní diskriminace ze strany státu. V České republice se tento typ pachatele nejčastěji zaměřuje na Romy (Matoušková, 2013).

Kriminální pachatel vnímá násilí jako prostředek k řešení problémů a jako legitimní způsob chování a jednání s druhými. Je agresivní, často se záznamem v rejstříku. Oběť si vybírá náhodně. Ze všech typů pachatelů je nejčastěji tím, kdo je nějakým způsobem patologicky narušen. Je pro něj charakteristické nízké vzdělání a nepříznivé sociální zázemí (Matoušková, 2013).

Typologie pachatelů uvedená v publikacích Matouškové a Čírtkové

Matoušková (2013) a Čírtková (2004) uvádějí i další možný způsob třídění pachatele hate crime, a to konkrétně politického pachatele politického z přesvědčení a politického z pseudopřesvědčení. Podle Čírtkové (2004) politický pachatel obecně nevnímá sám sebe jako kriminálního a nechce s ním být žádným způsobem srovnáván, jeho motivy jsou altruistické a vnímá sám sebe jako politického idealistu.

Čírtková (2004) i Matoušková (2013) se shodují, že pro **pachatele z přesvědčení** je typické to, že sám sebe nevnímá sám sebe jako kriminálního a odmítá být s ním stavěn na stejnou úroveň. Vidí se jakožto idealista a budovatel nového společného řádu, který čin páchá z altruistických pohnutek. Je absolutně přesvědčen o své pravdě. Pachatel z přesvědčení naplňuje základní charakteristiky politického pachatele, jeho činy jsou podle něj ospravedlnitelné, protože jimi přispívá k blahu státu. Předpokládá, že většina společnosti s jeho činy tiše souhlasí. Co se týká obětí, pachatel je obvykle depersonalizuje a udržuje si od nich odstup jako od pouhých objektů nenávisti. Obvykle jim nechce cíleně ublížit a nemá proti nim nic osobního, v jeho očích jsou však terče jeho útoků ohrožením ideálu světa a překážkou k dosažení vyšších cílů (Čírtková, 2004; Matoušková, 2013).

Stejně vidí Čírtková (2004) a Matoušková (2013) i **pachatele z pseudopřesvědčení**. Podle autorek je tento pachatel výrazně nebezpečnější než předchozí typ politického pachatele. Rozhodně nepáchá hate crime pro vyšší dobro, svou politickou motivaci k činu pouze předstírá – je sobecký, vše dělá pro vlastní prospěch, ať už pro pocit moci, kariérní postup či jednoduše pro to, že si libuje v dobrodružstvích. Neosobní politické cíle jsou pro tohoto pachatele pouhým prostředkem k dosažení svého vlastního záměru. Působí jako idealista, ve skutečnosti je však schopen lecjakého činu, neboť se v něm skrývá nesmírný potenciál kriminální energie (Čírtková, 2004; Matoušková, 2013).

3.3. Skupinový hate crime

Čírtková (2004) v souvislosti s pachatelem z přesvědčení, uvádí pojem **ideologická skupinka**. Podle autorky jde o zcela běžný jev týkající se sdružování jedinců se stejnými názory do skupin. Důležitý z hlediska hate crimes je fakt, že ideologická skupinka se může podílet na trestné činnosti přímo (v takovém případě funguje na principu kolektivní odpovědnosti), či nepřímo (což se projevuje podporou pachatele a loajalitou k němu). Drží si odstup od obětí, považuje je za nepřátelské, depersonifikované terče nenávisti (Čírtková, 2004). Skupina dává pachateli pocit bezpečí a anonymity (Matoušková, 2013).

Pro **hate groups** je typické, že samy sebe neoznačují jako nenávistně laděné skupiny. Jejich členové tvrdí, že to není tak, že by někoho nenáviděli, pouze milují ty, kteří vypadají stejně jako oni – např. v případě bělošských rasistických skupin tedy jejich příznivci deklarují, že mají rádi lidi s bílou barvou pleti (Gerstenfeld, 2013).

Gerstenfeld (2013) tvrdí, že je složité odlišit nenávistně laděné skupiny (hate groups) od různých jiných typů skupin – od politických těles a revolučních hnutí přes pouliční gangy až

po ostatní extremistické skupiny (včetně těch teroristických). Upozorňuje na nejednoznačnost a závislost na úhlu pohledu v posuzování, zda daná skupina je či není hate group. Některé skupiny totiž podle ní mohou považovat druhé za hate groups, jiné skupiny však tutéž skupinu za hate groups označovat nemusí. Autorka sama hojně užívá příkladu bělošských rasistických skupin (často fanaticky chránících tradiční mocenské hierarchie) jako typického zástupce hate groups. Tvrdí, že všechny bělošské rasistické skupiny jsou hate groups, zároveň ale zdůrazňuje nemožnost obrácené implikace – neplatí tedy, že všechny hate groups jsou bělošské rasistické skupiny (Gerstenfeld, 2013).

Gerstenfeld (2013) tvrdí, že navzdory nejasnému ohraničení a vymezení toho, co ještě hate group je a co už není, mají všechny hate groups společné následující charakteristiky. Jednou z nich je to, že jejich úhel pohledu je slepě fanatický. Tuto myšlenku potvrzují i Levin & McDevitt (1993), kteří tvrdí, že základní a zásadní společná charakteristika pro všechny pachatele, kteří jsou členy nenávistně laděných skupin, je **fanatismus**. Jakkoli se, jak uvádí Gerstenfeld (2013), mohou snažit vytvořit určitý obraz sebe samých ve společnosti, vždy jsou v opozici vůči skupinám, proti kterým je namířena jejich nenávist či předsudek. Vždy upřednostňují sebe a své zájmy na úkor těch, proti kterým se vymezují.

Dále jsou hate groups vždy **organizované**. Míra organizovanosti je různá, některé skupiny mají komplexní strukturu, jiné jsou naopak organizované pouze málo (zejména menší skupiny), vždy je však jasný a všem známý vedoucí. Organizované hate groups mají také často jména, někdy dokonce i společné symboly, tradice či uniformy, čímž se zásadně liší od neorganizovaných skupin přátel a známých, tedy obvyklých pachatelů hate crimes. Hate groups mají často také oficiální kritéria pro přijetí potenciálních nových členů. Mívají seznam členů či členské karty, dopředu plánují shromáždění a schůzky. Komunikují pomocí letáků, mají doporučenou literaturu. V podstatě jsou obdobné klubům a církvím, až na to, že jejich prvotní a hlavní zájem spočívá ve fanatismu (Gerstenfeld, 2013).

Organizované násilí z nenávisti je v pojetí Čírtkové (2004) takové násilí z nenávisti, na kterém participuje více pachatelů a které se děje ve jménu některé skupiny. Obvykle se jedná o útoky páchané s cílem vyvolat strach a destabilizovat společnost. Organizované skupiny mívají jednoho vůdce, silný kolektivní pocity „my“. Motivací je pro ně vlastní ideologická víra založená na násilí a nenávisti vůči symbolům zla či zkaženosti světa. Dokáží žít v utajení a vykazují znaky dobře organizované firmy – mají do detailu propracovanou logistiku, provedení projektů i personální procedury. Nezřídka šíří poselství po internetu či kabelové televizi, vytváří jakési tábory, kde je členská základna cvičena pro specifické úkoly (Čírtková, 2004).

Mezi představitele hate groups se řadí např. Ku-klux-klan, jehož členové se zaměřovali primárně proti černochům, avšak napadáni byli i Židé, imigranti, homosexuálové a později i katolíci, dále rasisticky zaměřeni skinheadové vyznačující se bělošským rasismem, oholenými hlavami, botami „Martens“, typickými rasistickými tetováními a džínsy se šlemi, a také neonacistické skupiny – skupiny sdílející nenávist vůči Židům a lásku k Adolfu Hitlerovi a nacistickému Německu (Ronczkowski, 2004)

Chmelík (2001) uvádí, že častými a typickými pachateli rasově motivovaných hate crimes jsou příznivci hnutí skinheads.

4. Oběť hate crime

O oběti se v odborné literatuře nepíše zdaleka tolik jako o pachateli. Perry (2001) tvrdí, že oběťmi hate crimes se povětšinou stanou ti, kteří už jsou nějakým způsobem ve společnosti marginalizováni. S tím se ztotožňuje i Bohdál (2010) a dodává, že tyto skupiny bývají právě proto snadnými terči útoků.

Podle Perry (2001) oběť svého pachatele ve většině případů nezná a útoku předchází nulový či jen velmi malý kontakt s pachatelem. Dodává, že oběti v případě, že čin nahlásí, obvykle nedokáží poskytnout policii dostatek informací o útočníkovi, ať už proto, že ho neviděly, nebo proto, že byly příliš paralyzovány.

Gerstenfeld (2013) definuje tři problémové okruhy týkající se obětí a jejich identifikace – obtíže v nahlašování, zaznamenávání a získávání dat přímo od obětí. Obtíže v nahlašování znamenají fakt, že oběť čin málokdy oznámí na policii (možné příčiny a důvody jsou rozepsány níže). Některých skupin se tento problém týká výrazně víc než jiných – zejména těch, které mají špatný vztah s policií, těch se špatnou znalostí kultury nebo jazyka a těch, jejichž hlas má ve společnosti jen malou váhu. Druhý problémový okruh souvisí s obtížemi v zaznamenávání hate crimes. Ty se týkají zejména etnických a rasových hate crimes, které k sobě mají hodně blízko a jsou při zaznamenávání nejednotně posuzovány. Stejný čin tedy může být různými institucemi posouzen jinak, což přináší komplikace. Dalším problémem týkajícím se druhého okruhu je fakt, že ve chvíli, kdy je napadená celá instituce (synagoga, hřbitov), je čin zaznamenán stejně, jako kdyby zahrnoval pouze jednu jedinou oběť. Třetím problémovým okruhem je pak získávání dat přímo od obětí. Je velmi složité získat reprezentativní vzorek, neboť ne každá oběť se chce vytvoření vzorku účastnit. Oběti, které se rozhodnou být součástí případného vzorku, navíc mohou mít zkreslené či nekompletní vzpomínky, případně si nedokáží správně vyložit, co vlastně hate crime je, což může sebraná data výrazně devalvovat (Gerstenfeld, 2013).

Čírtková (2004) uvádí **zvláštnosti viktimizace**, která probíhá zcela odlišně od ostatních forem trestné činnosti. Útok je proti oběti veden kvůli jasným charakteristikám, které oběť často nemůže změnit. Právě tyto charakteristiky jsou tím, co vede pachatele k provedení činu. Oběť tedy často nemá žádnou šanci zvýšit vlastní bezpečnost a ovlivnit riziko případné viktimizace.

Oběti hate crime se útoku často vůbec nebrání v domněnku, že jim to nijak nepomůže. Spíše se snaží si útok nepřipouštět. Nenávistné činy často vůbec neoznamují policii, a to i z důvodu

vnímání obětí těchto činů veřejností, z jejíž strany často dochází směrem k obětem k sekundární viktimizaci (Bohdálek, 2010).

Na fakt, že mnoho obětí čin nenahlásí, poukazuje i Gerstenfeld (2013). Roli podle ní může hrát neznalost zákona, popření samotného činu, stud, strach (z další viktimizace, pomsty ze strany pachatele, z veřejného označení za lesbu či gaye, odhalení nelegálního pobytu atd.), nebo i chování policie. Možné vysvětlení autorka přináší na popisu případu lesbické ženy, které pachatelé pomalovali majetek různými symboly týkajícími se její sexuální orientace. Dotyčná čin nahlásila na policii. Policie oběť vyslechla, nakonec ji však znovu viktimizovala následující větou, po které se oběť rozhodla, že pokud by se jí něco podobného stalo i v budoucnu, znovu už čin neoznámí: „*Víte, pokud nechcete, aby se to stávalo, neměla byste dávat tak okatě najevo, že jste lesba*“ (Gerstenfeld, 2013, p. 67).

V České republice jsou nejohroženější skupinou z hlediska hate crime **Romové**, a to z důvodu jejich sociálního vyloučení, nízké vzdělanosti a vysoké nezaměstnanosti na jedné straně a špatného mediálního obrazu a celkového negativního povědomí, které o Romech česká společnost má, na straně druhé. Právě zde se plně projevuje zástupnost oběti, a to např. ve chvíli, kdy je napadena zcela spořádaně žijící a integrovaná romská rodina. Většina útoků na Romy je ve verbální formě a sami Romové tyto útoky obvykle vnímají jako běžnou součást svého soužití s většinou. Závažnější formy hate crime jsou naopak vnímány a řešeny velmi silně, protože představují špičku ledovce v dlouhodobé skryté konfliktní situaci (Kalibová, 2011).

Podle organizace In IUSTITIA (2015) je v České republice typickou obětí hate crime muž s českým občanstvím ve věku mezi 25 a 45 let. Obecně platí, že čím stigmatizovanější nějaká skupina je, tím více členů její skupiny se stává obětí incidentů z nenávisti. V roce 2014 byl zaznamenán obrovský nárůst islamofobie. Nejohroženější skupinou z hlediska hate crime jsou tak podle autorů kromě Romů i Muslimové. Samotné útoky na Romy a Muslimy tvořily v roce 2014 přes polovinu všech hate crime páchaných na území České republiky (In IUSTITIA, 2015). Podle Bohdálkova (2010) výzkumu, ve kterém oslovil víc než 400 organizací zabývajících se prací se skutečnými či potenciálními oběťmi hate crime, je násilí z nenávisti nejčastěji pácháno na Romech, lidech bez domova, lidech s menšinovou sexuální orientací, drogově závislých, židech, muslimech a mladých příznivcích alternativních kultur (Bohdálek, 2010).

4.1. Specifika komunikace s oběťmi

Podle Kalibové (2011) je při rozhovoru s obětí nutný a důležitý respekt, a to nejen k samotné oběti, ale i k jejím přáním – jako příklad uvádí fakt, že někteří Romové odmítají cestovat veřejnou dopravou, mají silnou rodinnou kohezi a přejí si, aby rozhovor probíhal za přítomnosti jejich příbuzných, pokud je to tedy možné, mělo by jim to být umožněno. Je potřeba si uvědomit, že hate crime byl na oběti spáchán kvůli charakteristice, kterou nemůže nijak změnit, a je pro ně tedy výrazně těžší nepodléhat další viktimizaci. K té dochází zejména u jedinců, u nichž je jejich odlišnost viditelná na první pohled (barva pleti). Pokud je taková oběť navíc napadena na veřejnosti, hrozí u ní riziko rozvinutí sociální fobie. Zcela odlišně probíhá traumatizace u osob s menšinovou sexuální orientací, která bývá doprovázena nedobrovolným coming outem a negativní reakcí i ze strany těch, kteří by v případě běžného trestného činu byli oběti oporou. Znásilněné lesbické ženy pak navíc mívají problém zpětně redefinovat svou sexualitu (Kalibová, 2011).

Kutálková (2011) uvádí několik zásad nezraňujícího a respektujícího rozhovoru. Při samotném rozhovoru je nutné zajistit bezpečné prostředí pro obě strany, kde nebude nikdo rozhovor rušit, a dostatek času. Zpočátku je dobré začít rozhovor obecnými tématy, rozhodně není dobré položit nejtěžší otázku jako první. Je vhodné vyjádřit účast, nikoli však utěšování, v žádném případě by oběti ze strany toho, kdo rozhovor vede, nemělo být řečeno, že oběti rozumí nebo že ví, jak oběti je. Zároveň je potřeba počítat s tou variantou, že oběť účast přijmout nemusí. Není vhodné cokoli hodnotit, používat obviňující otázky, podporovat sebeobviňování či zpochybňovat osobní vnímání situace ze strany oběti. Naopak je dobré oběť ujistit, že takové pocity jsou zcela legitimní. Dále je vhodné klást otevřené otázky, ujišťovat se o správném pochopení výroků oběti a počítat s možnou nutností krizové intervence. V neposlední řadě je potřeba si uvědomit možnou odlišnost ve vnímání dané události v různých sociálních a kulturních kontextech – tedy fakt, že různé činy mají v různých kulturách různý význam (Kutálková, 2011).

5. Návrh výzkumu

Hate crimes jsou poměrně novým konceptem na poli forenzní psychologie, sociologie a práva. V posledních desetiletích a letech je však tomuto fenoménu věnována stále větší pozornost a stává se, v současné době zejména vzhledem k migrační krizi, zásadní a aktuální problematikou. Vzhledem k výše uvedenému považuji za důležité a nutné věnovat se v současném výzkumu pachatelům a popisovat charakteristiky, které jsou pro tyto pachatele typické. Během psaní této bakalářské práce jsem se však v podstatě nesetkala s výzkumy týkajícími se pachatelů konkrétně tohoto typu násilí.

V ideálním případě by výzkumy měly nalézt takové charakteristiky, ohledně kterých je u pachatelů tohoto typu trestné činnosti možné dosáhnout nějaké změny či posunu. U všech typů pachatelů je nutné s jejich charakteristikami, předsudky a stereotypy pracovat a zlepšovat jejich sociální dovednosti. Několika charakteristikami typickými pro pachatele hate crimes jsou podle mnohých autorů emoční labilita, sociální narušenost, nízké příjmy a vzdělání a celkově špatné sociální zázemí. Emoční labilita a sociální narušenost by mohly znamenat zároveň i horší empatii, méně kvalitních vztahů a případně i vyšší hostilitu, nízké příjmy a vzdělání pak evokují horší pracovní umístění. Z toho by pak mohla pramenit celková životní nespokojenost. Všechno výše uvedené tedy může ukazovat na nižší emoční inteligenci a horší sociální dovednosti.

Právě výše uvedené domněnky (ať už tvrzení autorů nebo odhady z nich vycházející) by tento výzkum měl ověřit. Konkrétně se jeho návrh zaměřuje na testování sociálních dovedností pachatelů trestných činů z nenávisti, a to pomocí české verze druhého vydání Dotazníku sociálních dovedností Ronalda E. Riggia z let 1998 a 2002 v překladu Lenky Krejčové z roku 2007 (vizte přílohu). S daty získanými z tohoto výzkumu se poté dá pracovat i nadále – díky poznatkům z nich získaných lze zlepšovat nejen obecné sociální dovednosti pachatelů, ale i konkrétní složky těchto dovedností a konkrétní složky emoční inteligence, kterými se test také zabývá. Zároveň se potvrdí nebo vyvrátí tvrzení autorů o emoční labilitě a sociální narušenosti.

Cíle výzkumu, výzkumné otázky

Cíle výzkumu budou celkem dva. V první řadě si výzkum klade za cíl porovnat sociální dovednosti pachatelů, kteří si v současné době na území České republiky odpykávají trest odnětí svobody za trestné činy ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivované nenávistí či předsudky s pachateli stejných trestných činů, avšak jinak motivovaných, a s běžnou populací. Porovnávat se budou celkové výsledky, jednotlivé škály i ekvilibrium index (vizte

dále). Dále bude výzkum sledovat, ve kterých škálách pachatelé daných trestných činů páchaných z nenávisti skórují vůbec nejhůře. Tím zjistí, které oblasti dělají těmto pachatelům největší problémy, díky čemuž je možné vybrat či vytvořit vhodné a na míru sestavené intervenční programy na případné zlepšení těchto složek sociálních dovedností či emoční inteligence. Výzkum se bude týkat výhradně mužů, a to z důvodů uvedených níže.

Výzkumné otázky jsou tedy formulovány takto:

- 1) Liší se statisticky významně celková úroveň sociálních dovedností u mužů z běžné populace a u pachatelů trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky?
- 2) Liší se statisticky významně celková úroveň sociálních dovedností u pachatelů trestných činů ublížení a těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky a u pachatelů stejných trestných činů spáchaných z jiné pohnutky?
- 3) Liší se statisticky významně skór dosažený v jednotlivých škálách u mužů z běžné populace a u pachatelů trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky?
- 4) Liší se statisticky významně skór dosažený v jednotlivých škálách u pachatelů trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky a u pachatelů stejných trestných činů spáchaných z jiné pohnutky?
- 5) Liší se statisticky významně ekvilibrium index u mužů z běžné populace a u pachatelů trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky?
- 6) Liší se statisticky významně ekvilibrium index u pachatelů trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky a u pachatelů stejných trestných činů spáchaných z jiné pohnutky?
- 7) Ve které konkrétní škále / ve kterých konkrétních škálách dosahují pachatelé trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky průměrně nejnižších skórů?
- 8) Ve které konkrétní škále / ve kterých konkrétních škálách skórovali pachatelé trestných činů ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaných nenávistí či předsudky nejčastěji nejméně?

Výzkumný soubor

Výzkumný soubor bude tvořen třemi skupinami, přičemž v každé z nich bude 100 probandů. První skupina se bude skládat z pachatelů pravomocně odsouzených za trestný čin ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaný nenávistí či předsudky na území České republiky, kteří budou v době výzkumu ve výkonu trestu odnětí svobody. Druhá skupina bude složena z pachatelů pravomocně odsouzených na území České republiky za trestný čin ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaný něčím jiným než nenávistí či předsudkem. I tito pachatelé budou v době výzkumu ve výkonu trestu odnětí svobody. Třetí skupinu bude tvořit běžná populace. Do výzkumu budou zařazeni výhradně muži. Důvodem je fakt, že v případě zařazení obou pohlaví by první a druhá skupina, co se týká z hlediska zastoupení mužů a žen pravděpodobně nebyla vyvážená, a to vzhledem k faktu, že pachatelů – mužů je v případě této trestné činnosti více. Všichni probandi budou ve věkové kategorii od 18 let, horní věková hranice není určena.

Pachatelé trestných činů z nenávisti nejsou zcela homogenní skupinou. Trestných činů, které mohou z nenávistné či předsudečné pohnutky spáchat, je totiž celá řada a může jít jako činy násilné, tak i o ty nenásilné povahy. Pokud by tedy byli do výzkumu zařazeni všichni pachatelé trestných činů z nenávisti, vstupovalo by do výzkumu zároveň i větší množství nekontrolovaných proměnných. Právě proto budou do skupin číslo jedna a dvě vybráni pouze pachatelé trestného činu ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví, ten v sobě totiž může obsahovat jak nenávistnou či předsudečnou motivační složku, tak i motivační složku jinou (např. pudovou potřebu nebo touhu po zisku). Ve skupině číslo jedna tedy budou pachatelé, kteří byli při páčání tohoto trestného činu motivováni nenávistí nebo předsudky, a ve skupině číslo dva budou zařazeni pachatelé, kteří byli při páčání tohoto trestného činu motivováni čímkoli jiným než nenávistí či předsudky.

Pro účely výzkumu je nutné, aby probandi z první skupiny skutečně spáchali trestný čin ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví motivovaný nenávistí či předsudky a probandi z druhé skupiny stejný čin, avšak jinak motivovaný. Právě proto budou v případě první skupiny vybráni pouze pachatelé pravomocně odsouzení za trestný čin ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví s prokázaným motivem nenávisti či předsudku. V případě druhé skupiny pak budou vybráni pachatelé pravomocně odsouzení za trestný čin ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví, kterým nebyl prokázán motiv nenávisti či předsudku. Prokázání činu u soudu se totiž považuje za dostatečný důkaz toho, že pachatel skutečně spáchal právě daný druh trestného činu. Zároveň budou vybráni pouze ti pachatelé, kteří tento trestný čin nespáchali dříve než před pěti lety.

Důvodem tohoto rozhodnutí je co možná nejvíce minimalizovat výskyt té eventuality, že proband už žije zcela jiným způsobem života, což pravděpodobně může změnit i úroveň jeho sociálních dovedností.

Skupina číslo dvě je ve výzkumu zařazena zejména z toho důvodu, aby bylo možné jasně rozlišit, zda jsou případné rozdíly ve výsledcích pachatelů trestných činů z nenávisti a ostatních probandů v Dotazníku sociálních dovedností spojeny spíše se specifickými charakteristikami hate crimes (tedy s předsudky či nenávistí vůči určité skupině), nebo spíše s pouhým faktem páčání trestné činnosti. Předpokladem je, že pachatelé trestných činů z nenávisti budou mít výsledky ve srovnání s ostatními skupinami nižší, jejich postoje vůči specifickým skupinám totiž mohou souviset s nižší sociální adaptivitou, potažmo i emoční inteligencí a sociálními dovednostmi obecně.

Co se týká výběru probandů první i druhé skupiny, budou osloveny jednotlivé věznice v České republice s žádostí o spolupráci. Pachatelů splňujících výše uvedená kritéria pro zařazení do první skupiny je velmi málo, v případě první skupiny proto nebude nutné provádět žádný další výběr. Probandi srovnávaných skupin budou následně spárováni podle věku a vzdělání, výběr probandů druhé a třetí skupiny proto bude probíhat takovým způsobem, aby byl každému probandovi z první skupiny přiřazen proband stejného věku a vzdělání z ostatních dvou skupin. Výběr probandů do druhé a třetí skupiny bude proveden pomocí seznamu poskytnutého jednotlivými věznicemi, respektive seznamu občanů ČR.

Metody

K výzkumu bude použita česká verze druhé edice Riggiova Dotazníku sociálních dovedností (dále jako SSI) z let 1998 a 2002 v překladu Lenky Krejčové z roku 2007. Dotazník je složen z devadesáti položek / výroků a obsahuje jak standardní, tak i inverzně skórované položky. Účastník volí, nakolik na něj daný výrok sedí pomocí pětistupňové škály Likertova typu, konkrétně od tvrzení „vůbec mě nevystihuje“ až po „zcela mě vystihuje“. Jde tedy o sebeposuzovací dotazník. Jak již bylo řečeno, důležité je pohlaví toho, který dotazník vyplňuje, existují totiž jiné normy pro ženy a jiné pro muže (Riggio, 1998 & 2002).

Dotazník v sobě zahrnuje kromě celkového výsledku týkajícího se sociálních dovedností také šest škál. Každá škála je sycena celkem patnácti položkami, přičemž platí, že každá šestá položka se týká stejné škály (Riggio, 1998 & 2002).

První tři škály se týkají emocí a emoční inteligence. Emoční vyjadřování (EE) udává schopnost neverbální komunikace jedince a je syceno položkami 1, 7, 13 atd. (vizte přílohu). Emoční vnímavost (ES) měří schopnost jedince přijímat a vykládat si neverbální komunikaci přicházející z okolí a je syceno položkami 2, 8, 14 atd. Emoční kontrola (EC) udává jedincovu schopnost kontroly a usměrňování vlastních emočních a nonverbálních projevů a je syceno položkami 3, 9, 15 atd. (Riggio, 1998 & 2002).

Následující tři škály zahrnují samotné sociální dovednosti a sociální inteligenci. Sociální vyjadřování (SE) měří verbální dovednosti a schopnost jedince začlenit se do mezilidské komunikace a je sycen položkami 4, 10, 16 atd. Sociální vnímavost (SS) udává schopnost jedince vykládat si slovní sdělení druhých a je sycena položkami 5, 11, 17 atd. Sociální kontrola (SC) měří jedincovu schopnost adekvátní prezentace sebe sama a přiměřeného chování v různých kontextech a situacích a je sycena položkami 6, 12, 18 atd. (Riggio, 1998 & 2002).

V každé škále je možné dosáhnout 15 – 75 bodů. Součet všech skóre tvoří výsledek SSI, tedy udává obecnou úroveň sociálních dovedností, přičemž obecně platí přímá úměra, že čím vyšší je výsledek, tím lepší a více rozvinuté jsou sociální dovednosti daného jedince. Důležité jsou však nejen výsledky v jednotlivých škálách, ale i tzv. ekvilibrium index (EI). Ten udává, nakolik jsou skóre dosažené v jednotlivých škálách ve vzájemné rovnováze. Vysoký EI je důkazem toho, že skóre jsou vyrovnané a úroveň sociálních dovedností je celkově vyšší. Naopak nízký EI je známkou nerovnováhy mezi jednotlivými složkami a možných problémů (Riggio, 1998 & 2002).

Dospělí (n=549; věk 18 - 82; průměrný věk 38)						
Muži (N=264)						
Škála	M	SD	α	SEM	Horní okraj	Spodní okraj
EE	45,04	7,74	,65	,48	52,78	37,30
ES	45,70	8,99	,79	,55	54,69	36,71
EC	46,05	8,20	,73	,50	54,25	37,85
SE	41,73	11,91	,88	,73	53,64	29,82
SS	42,91	8,75	,78	,54	51,66	34,16

SC	51,44	9,97	,83	,61	61,41	41,47
Celkové SSI	272,86	31,89	,88	1,96	304,75	240,97
EI	42,48	3,23	-	,20	45,71	39,25

Tabulka č. 2: „*Popisná statistika a okrajové skóry z hlediska pohlaví*“ (Riggio, 1998 & 2002, p. 12).² Tabulka je zkrácena o pro tento výzkum nepotřebné údaje.

Reliabilita dotazníku byla prokázána pomocí metody test-retest na menším vzorku v intervalu čtrnácti dnů, kde dotazník dosáhl dobrých výsledků. Dále byla zjištěna také vnitřní konzistence pomocí výpočtu Cronbachova alfa pro jednotlivé škály dotazníku, které dosahovalo u mužů přijatelných hodnot mezi ,73 a ,88 s výjimkou EE, které dosahovalo pouze ,66, což jako jediné naznačuje menší konzistenci. Zároveň platí, že mezi sebou škály pozitivně korelují. Prokázána byla i konstruktová validita jednotlivých složek i SSI i jako celku, autor však klade důraz na nutnost použití norem zvlášť pro ženy a pro muže. Byla také vypočítána korelace jednotlivých škál s některými dalšími sebeposuzovacími a výkonovými metodami týkajícími se měření osobnostních rysů a emočních stylů (Riggio, 1998 & 2002).

Realizace a zpracování výzkumu

Sběr dat bude probíhat v druhé polovině příštího roku. Administrace dotazníku je možná individuálně i skupinově (Riggio, 1998 & 2002). Co se týká tohoto výzkumu, administrace bude pro ušetření času probíhat skupinově. V případě skupiny číslo jedna a dvě bude testování probíhat v jednotlivých věznicích vždy v dopoledních hodinách. V případě srovnávací skupiny bude testování probíhat v místnosti číslo 131 v hlavní budově FF UK na náměstí Jana Palacha v Praze, která by měla poskytovat dostatečný prostor.

Vzhledem k instrukcím Riggia (1998 & 2002), bude návod k vyplnění přečten nahlas, během administrace bude vyžadován klid, případné dotazy řeší administrátoři individuálně. Respondenti budou vyzváni, aby zodpověděli všechny položky (v případě, že tak neučiní, lze u jedné až dvou otázek doplnit střední hodnotu, při vynechání více položek je nutné probanda znovu požádat, aby všechny položky zodpověděl). Dotazník také vyžaduje kvalifikovanou administraci (Riggio, 1998 & 2002). Bude jej proto administrovat autorka výzkumu ve

² Vysvětlivky zkratk z tabulky: M = průměr, SD = standardní odchylka, α = Cronbachovo alfa, SEM = standardní chyba průměru

spolupráci s kvalifikovaným psychologem s již ukončeným magisterským jednooborovým studiem psychologie.

Co se týká etiky výzkumu, všichni probandi dostanou k podpisu souhlas s účastí na výzkumu. Probandi musí být upozorněni na možnost výzkum v kterékoli jeho fázi ukončit. Zároveň dojde k anonymizaci dat – každému probandovi bude přidělen kód, pod kterým bude evidován během vyhodnocování výsledků testu. Protože podle autora (Riggio, 1998 & 2002) by probandům na začátku nemělo být zcela pravdivě řečeno, čemu se dotazník věnuje (dotazník je dokonce nazván jako Sebeopisující dotazník, aby zmírnil sociální desirabilitu v jednotlivých odpovědích), je nutné sdělit jim tento fakt po skončení vyplňování dotazníku a umožnit jim i v takové chvíli případné odmítnutí vyhodnocení dotazníku. Zároveň by měly být probandům posléze poskytnuty jejich osobní výsledky spolu se zpětnou vazbou od administrátorů a případná nabídka poradenství ohledně zlepšení těch složek sociálních dovedností, které činí danému probandovi největší problémy.

Výsledky výzkumu budou zpracovány pomocí podkladu k administraci Dotazníku sociálních dovedností. Dále bude výzkum zpracován běžnými statistickými postupy.

6. Diskuze

Literárně přehledová část bakalářské práce

Problémem fenoménu hate crime je podle mého názoru zejména fakt, že se autoři jednotlivých publikací velmi často neshodnou ani v základních faktech. Jeden něco řekne, druhý to absolutně popře. Tento problém se vyskytuje, ať už se jedná o samotnou podstatu činu (předsudek versus nenávist), či např. zařazení či nezařazení terorismu mezi hate crimes. Někteří autoři (jako Ronczkowski, 2004) totiž terorismus zcela přirozeně označují jako hate crime, jiní (jako Gerstenfeld, 2013) to však zcela odmítají a terorismus a hate crimes striktně oddělují. Osobně souhlasím spíš se zařazením terorismu mezi hate crimes. Teroristický útok sice možná není úplně typickým hate crime, už jen proto, že neútočí na jednotlivce či malou skupinu jednotlivců, stejně jako Ronczkowski (2004) ale vidím silný podtón nenávisti ve všech teroristických útocích a vnímám je jako vzkaz celé (ač hodně široké) skupině.

Nejasnost a zmatečnost v terminologii se objevuje i v pokusech o český překlad termínu. Protože neexistuje jednotný ustanovený překlad, kterého by se všichni autoři drželi, je občas velmi obtížné vyznat se v tom, zda autor termínem, který používá, myslí hate crimes, či zda ve skutečnosti popisuje jiný – ač třeba podobný – fenomén.

Podle Čírtkové (2004) jsou otázky extremismu složité, protože pojem je příliš komplexní – zahrnout se do toho tedy dá leccos (s tím zcela souhlasím) a poměrně vágní – chybí navázání pojmu na nějaký psychologický koncept. Druhé tvrzení už podle mého názoru neplatí, protože novější publikace jasně uvádí propojení této problematiky s nenávistí a předsudky. Faktem však je, že už před třinácti lety autorka tušila, že tento typ násilí bude mít souvislost s nenávistí.

Na potíže jsem narazila během zpracovávání kapitoly o obětech hate crimes. Oproti pachatelům je totiž na oběť zaměřeno velmi malé množství literatury. Specifika obětí jsou však v této práci popsána i v dalších kapitolách, zejména v té o jednotlivých typech hate crimes, a proto podle mého názoru nevádí, že je kapitola o obětech o něco kratší než ty ostatní.

Pro vyšší čtivost a lepší ilustraci jsem si přála zařadit více případů (zejména pro každý jednotlivý typ hate crime) a použité případy podrobněji rozepsat, z hlediska rozsahu to však nakonec nebylo možné, což mě mrzí. Usoudila jsem však, že nemá příliš valný význam k některým typům hate crime příklad případu uvést a k jiným nikoli.

Chtěla jsem také zmínit, respektive víc rozvinout některé termíny, teorie a výzkumy známé ze sociální psychologie. Např. předsudek a stereotyp byl vysvětlen jen velmi okrajově, avšak tento – ač malý – prostor jim byl věnován záměrně, protože tyto dva pojmy i odborná veřejnost často zaměňuje. Vůbec se nedostalo na xenofobii či rasismus, předpokládám však, že odborná veřejnost je s těmito pojmy seznámena. Mým velkým přáním bylo rozebrat experimenty Zimbarda, Asche a Milgrama a na jejich výsledcích a těmito autory následně vytvořených teoriích postavit možná vysvětlení brutálního chování pachatelů skupinového hate crime.

Měla jsem snahu se co nejstriktněji držet psychologické stránky věci, proto součástí práce není citace konkrétních paragrafů Trestního zákoníku.

Na závěr diskuze literárně přehledové části bych se chtěla ještě pozastavit nad zásadami nezraňujícího rozhovoru uvedenými v podkapitole 4.1. Tyto zásady jsou převzaty z publikace věnované primárně novinářům, a tak je potřeba na ně i nahlížet. Podle mého názoru však může znamenat přínos i pro psychology, kteří nemají tolik zkušeností s touto problematikou a setkají se s obětí hate crimes. V žádném případě to ale nejsou zásady týkající se psychoterapie poskytované obětem, spíš možný nástin zásad pro případný mapující rozhovor.

Návrh výzkumu

Vnímám limity svého návrhu výzkumu. Mohlo by se stát, že pachatelé by nebyli ochotni participovat, či že bych vyžadované množství pachatelů vůbec nebyla schopna nalézt. Dost pravděpodobné je také to, že by probandi dotazníky nevyplňovali dle pravdy (ať už by byly důvody jakékoli – zábava, touha být nějakým způsobem vnímán, vyplňování podle představy, jak by to mělo být, nikoli jaký ve skutečnosti pachatel je). Přínos mého výzkumu spočívá také v následném zlepšování sociálních dovedností probandů, podle mého názoru je však dost často ze strany pachatelů veškerých trestných činů ochota se změnit dost nízká.

Co se týká metody zvolené k provedení výzkumu, na základě konzultace s doc. PhDr. Ilonou Gillernovou, CSc. jsem zvolila Dotazník sociálních dovedností od Ronalda E. Riggia, který mi byl právě paní docentkou i poskytnut. Ač podle informací v manuálu dosud není používán ve sféře forenzní psychologie, užívá se hojně v mnoha jiných oblastech včetně klinické psychologie a osobně nevidím problém v jeho použití ve mnou navrhovaném výzkumu. K volbě právě tohoto dotazníku přispěl zejména fakt, že testuje širší a komplexnější souvislosti, mimo jiného např. podává i stručný nástin emoční inteligence. Zároveň je snadno pochopitelný a jednoduchý, co se administrace týká. Za dobrý považuji také fakt, že administrátoři v podstatě nemají šanci výsledky výzkumu nějak ovlivnit. Tím, že je hodnocení dotazníku jasně dané,

neměly by se do nich osobnosti a názory administrátorů promítat (což je však pro jistotu ošetřeno ještě anonymizací testů).

Co se týká výzkumného souboru, probandy budou záměrně pouze muži ve věkovém rozmezí od 18 let. V případě pachatelů trestné činnosti (tedy skupiny první a druhé) od činu nesmí uplynout více než pět let a pachatelé musejí být v současné době ve výkonu trestu odnětí svobody. Obávám se, že kritéria mnou určená mohou být v praxi nesplnitelná, a to zejména u první skupiny, kde by se mohlo stát, že jedinců splňujících kritéria může být i méně než sto. Právě z důvodu nízkého počtu jedinců splňujících daná kritéria pro zařazení do první skupiny není možné z tohoto vzorku náhodně generovat, tedy provést náhodný výběr, který by byl jinak tím nejlepším možným způsobem, jak probandy vybrat.

Testovanými osobami (pokud se jedná o všechny pachatele odsouzené za spáchání trestného činu ublížení nebo těžkého ublížení na zdraví) budou pouze pachatelé, kteří budou v době testování ve výkonu trestu odnětí svobody. Jejich případné zhoršené výsledky oproti normální populaci by se však daly interpretovat pomocí pobytu ve vězení, je proto potřeba zařadit i pachatele stejného trestného činu, jen jinak motivovaného.

Co se týká výzkumných otázek, bylo by zajisté možné zjišťovat případnou přítomnost statisticky signifikantního rozdílu i v dalších komponentech Dotazníku sociálních dovedností. Těmito složkami by mohla být např. emoční inteligence (tedy součet EC, EE a ES), sociální inteligence (tedy součet SC, SE a SS), kontrola (tedy součet EC a SC), vyjadřování (tedy součet EE a SE) a vnímavost (tedy součet ES a SS). Počet výzkumných otázek však považuji za dostatečný a dobře pokrývající výzkumné cíle, proto se mi zdá formulování jakýchkoli dalších nadbytečné.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala fenoménem hate crimes. V první části vymezila pojem hate crimes, zmínila možné varianty jeho překladu a upozornila na problémy, které s sebou tento koncept přináší. Věnovala se také pojmu extremismus a extremistické násilí ve vztahu k fenoménu a popsala specifické znaky hate crimes.

Druhá kapitola byla věnována formám a typům hate crimes. Krátce popsána byla verbální forma, dále cyber hate, vyhrožování a vydírání, obtěžování a fyzické útoky. U všech forem hate crime byly uvedeny i konkrétní situace, ve kterých se tyto formy hate crimes mohou objevit, či příklady případů dané formy hate crime. Rozepsány byly i jednotlivé typy hate crimes, u každého typu byla uvedena jeho specifika, ať už se týkala forem, pachatelů, obětí či čehokoli dalšího.

Práce se neopomněla zaměřit ani na pachatele. Popsala obrázek typického pachatele hate crimes, objasnila motivy, které člověka vedou ke spáchání takového činu a rozepsala známé typologie. V neposlední řadě se, co se pachatelů týká, věnovala skupinovému hate crime, neboť tato forma násilí je často páchána skupinou či pod vlivem skupiny.

V kapitole věnované obětem těchto činů byly popsány zvláštnosti viktimizace, vztah oběti k pachateli. Řešen byl také častý výskyt nenahlášených jevů a zodpovězena byla otázka, která skupina je z hlediska hate crime tou nejohroženější. Byly také uvedeny specifikace komunikace s oběťmi hate crimes.

V závěrečné části práce byl navržen výzkum týkající se testování sociálních dovedností pachatelů hate crimes. Byly stanoveny výzkumné otázky a hypotézy týkající se mimo jiného toho, zda se statisticky významně liší úroveň sociálních dovedností a jejích jednotlivých složek pachatelů hate crimes a běžné populace.

Hate crimes jsou v současné době čím dál častěji se objevujícím fenoménem, a to i v souvislosti s migrační krizí a čím dál obvyklejším teroristickým útokům. Jde o typ násilí, kterému by se měla věnovat velká pozornost, proto doufám, že jsem širší odborné veřejnosti pomohla pochopit základní fakta, rozlišit jednotlivé pojmy a možná i podnítit otevření diskuze a provedení případných výzkumů v této oblasti.

Seznam použité literatury

Association of Chief Police Officers [ACPO]. (2005). *Hate Crime: Delivering a Quality Service: Good Practice and Tactical Guidance*. London: Home Office Police Standards Unit & ACPO.

Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.

Bohdálek, M. (2010). Zapomenuté oběti – Projekt výzkumu násilí z nenávisti v ČR. In Kolektiv autorů, *Zapomenuté oběti. Násilí z nenávisti a poradenství pro jeho oběti v ČR* (pp. 15 – 73). Praha: Foundation, Remembrance, Responsibility and Future, Kulturbüro Sachsen e. V., & In IUSTITIA.

Bowling, B. (1993). Racial Harassment and the Process of Victimization. *British Journal of Criminology*, 33(2), 231–250.

Čírtková, L. (2004). *Forenzní psychologie*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.

Ehrlich, H. J. (2009). *Hate Crimes and Ethnoviolence: The History, Current Affairs, and Future of Discrimination in America*. Boulder, CO: Westview Press.

Gerstenfeld, P. B. (2013). *Hate Crimes: Causes, Controls, and Controversies* (3rd ed.). Los Angeles: Sage.

Herczeg, J. (2008). *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer.

Herek, G. M. (1992). The social context of hate crimes: Notes on cultural heterosexism. In G. M. Herek & K. T. Berrill (Eds.), *Hate Crimes: Confronting Violence Against Lesbians and Gay Men* (pp. 89 – 104). Newbury Park, CA: Sage.

Hudson, D. L. (2009). *Hate Crimes*. New York: Infobase Publishing.

Chakraborti, N. & Garland, J. (2009). *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*. London: Sage.

Chmelík, J. (2001). *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha.

Iganski, P. (2008). *Hate Crime and the City*. Bristol: The Policy Press.

In IUSTITIA. (2015). *Zpráva o násilí z nenávisti v České republice 2014*. Praha: In IUSTITIA.

- Kalibová, K. (2011). Násilí z nenávisti a média. In K. Kalibová (ed.), *Násilí z nenávisti, rasismus a média: Jak nepsat černobíle o barevném světě* (pp. 10 – 25). Praha: In IUSTITIA.
- Kosek, J. (2011). *Právo (n)a předsudek*. Praha: Dokořán.
- Křížková, M. (2010). Hate crime a bezdomovectví. In Kolektiv autorů, *Zapomenuté oběti: Násilí z nenávisti a poradenství pro jeho oběti v ČR* (pp. 170 – 176). Praha: Foundation Remembrance, Responsibility and Future, Kulturbüro Sachsen e. V., & In IUSTITIA.
- Kuřík, B. & Slačálek, O. (2010). Alternativní mládež a subkultury. In Kolektiv autorů, *Zapomenuté oběti: Násilí z nenávisti a poradenství pro jeho oběti v ČR* (pp. 184 – 192). Praha: Foundation Remembrance, Responsibility and Future, Kulturbüro Sachsen e. V., & In IUSTITIA.
- Kutálková, P. (2011). Jak vést respektující rozhovor. In K. Kalibová (ed.), *Násilí z nenávisti, rasismus a média: Jak nepsat černobíle o barevném světě* (pp. 26 – 35). Praha: In IUSTITIA.
- Levin, J. & McDevitt, J. (1993). *Hate Crimes: The Rising Tide of Bigotry and Bloodshed*. New York: Plenum.
- Mánert, O. (2015, November 14). V Paříži útočil Islámský stát. Nikdy nebudete žít v míru, hrozí ve videu. *Idnes.cz*. Retrieved from http://zpravy.idnes.cz/islamsky-stat-ve-videu-hrozi-francii-dsf-/zahranicni.aspx?c=A151114_104055_zahranicni_ert
- Mareš, M. (2011). *Problematika Hate Crime: Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům*. Retrieved from <http://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hatecrimes.aspx>
- Mareš, M. (2012). Romský extremismus v ČR? Analýza pojmu a možnosti jeho aplikace. *Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, (2). Retrieved from <http://www.rexter.cz/romsky-extremismus-v-cr-analyza-pojmu-a-moznosti-jeho-aplikace/2012/11/11/>
- Mason, G. (2005). Hate Crime and the Image of the Stranger. *The British Journal of Criminology*, 45(6), 837 – 859. Retrieved from www.ebscohost.com
- Matoušková, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada.
- McDevitt, J., Levin, J., & Bennett, S. (2002). Hate Crime Offenders: An Expanded Typology. *Journal of Social issues*, 58(2), 303 – 317. Retrieved from www.ebscohost.com

- Mind (2007). *Another Assault*. London: Mind.
- Partners against hate (2003). *Investigating Hate Crimes on the Internet*. Washington, D.C.: Partners against hate.
- Pechová, O. (2009). Diskriminace na základě sexuální orientace. *E-psychologie* 3(3), 1-16. Retrieved from <http://e-psycholog.eu/pdf/pechova.pdf>
- Perry, B. (2001). *In The Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York: Routledge.
- Riggio, R. E. (1998 & 2002). *Dotazník sociálních dovedností*. Menlo Park: Mind Garden.
- Ronczkowski, M. R. (2004). *Terrorism and Organized Hate Crime: Intelligence, Gathering, Analysis, and Investigations*. Boca Raton, London, New York, & Washington, D. C.: CRC Press.
- Říčan, P. (2010). *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu* (6th ed.). Praha: Grada.
- Sheffield, C. (1995). Hate Violence. In P. Rothenberg (ed.), *Race, Class and Gender in the United States* (3rd ed., pp. 432 – 441). New York: St. Martin's Press.
- Southers, E. G. (2013). *Homegrown Violent Extremism*. Abingdon: Routledge.
- Švamberk, A. (n.d.). Teroristický útok z 11. září 2001 v New Yorku a Washingtonu. *Novinky.cz*. Retrieved from <https://tema.novinky.cz/teroristicky-utok-z-11-zari-2001-v-new-yorku-a-washingtonu>
- Vegrichtová, B. (2013). *Extremismus a společnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Wickes, R. L., Pickering, S., Mason, G., Maher, J. M., & McCulloch, J. (2015). From Hate to Prejudice: Does The New Terminology of Prjeudice Motivated Crime Change Perceptions and Reporting Actions?. *British Journal of Criminology*, 56(2), 239 – 255.
- Wintrobe, R. (2002). Leadership and Passion in Extremist Politics. In A. Breton, G. Galeotti, P. Salmon & R. Wintrobe (Eds.), *Political Extremism and Rationality* (pp. 23 - 43). Cambridge: Cambridge University Press.

Příloha

Dotazník sociálních dovedností (Riggio, 1998 & 2002)

Instrukce

Na následujících stránkách naleznete 90 tvrzení, která vyjadřují postoje nebo chování, které Vás mohou či nemusí popisovat, nebo pro Vás být charakteristické. Každé tvrzení si pečlivě přečtěte. Posléze na stupnici, která je na této straně vysvětlena, označte číslo odpovědi na záznamovém listu, které pokládáte za nejpresnější. Nezapomeňte, že na záznamovém listu pracujete zleva doprava.

Příklad	Vůbec mě nevystihuje	Spíše mě nevystihuje	Vystihuje mě	Vystihuje mě dosti přesně	Zcela mě vystihuje
V přítomnosti cizích lidí bývám ostražitý/a	1	2	3	4	5

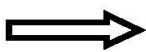
V dotazníku neexistují správné a špatné odpovědi. Uveďte vždy pouze jednu odpověď ke každé položce. Odpovědi ke všem tvrzením запиšte do záznamového listu. Je velmi důležité, abyste se vyjádřil(a) ke všem tvrzením.

Instrukce: Před započetí práce se, prosím, důkladně seznámte se zadáním v úvodu testu. Každé tvrzení v dotazníku si pečlivě přečtěte a potom označte číslo 1 – 5, které nejlépe vystihuje, jak Vás konkrétní tvrzení charakterizuje.

- 1 = vůbec mě nevystihuje
- 2 = spíše mě nevystihuje
- 3 = vystihuje mě
- 4 = vystihuje mě dosti přesně
- 5 = zcela mě vystihuje

Povšimněte si, že na rozdíl od dotazníku, jsou položky na záznamovém archu uvedeny zleva doprava. Vždy pečlivě zkontrolujte, jestli je číslo položky v dotazníku totožné s číslem položky v záznamovém archu.

PRACUJTE VODOROVNĚ

1	1	2	3	4	5	2	1	2	3	4	5	3	1	2	3	4	5	4	1	2	3	4	5	5	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5
7	1	2	3	4	5	8	1	2	3	4	5	9	1	2	3	4	5	10	1	2	3	4	5	11	1	2	3	4	5	12	1	2	3	4	5
13	1	2	3	4	5	14	1	2	3	4	5	15	1	2	3	4	5	16	1	2	3	4	5	17	1	2	3	4	5	18	1	2	3	4	5
19	1	2	3	4	5	20	1	2	3	4	5	21	1	2	3	4	5	22	1	2	3	4	5	23	1	2	3	4	5	24	1	2	3	4	5
25	1	2	3	4	5	26	1	2	3	4	5	27	1	2	3	4	5	28	1	2	3	4	5	29	1	2	3	4	5	30	1	2	3	4	5
31	1	2	3	4	5	32	1	2	3	4	5	33	1	2	3	4	5	34	1	2	3	4	5	35	1	2	3	4	5	36	1	2	3	4	5
37	1	2	3	4	5	38	1	2	3	4	5	39	1	2	3	4	5	40	1	2	3	4	5	41	1	2	3	4	5	42	1	2	3	4	5
43	1	2	3	4	5	44	1	2	3	4	5	45	1	2	3	4	5	46	1	2	3	4	5	47	1	2	3	4	5	48	1	2	3	4	5
49	1	2	3	4	5	50	1	2	3	4	5	51	1	2	3	4	5	52	1	2	3	4	5	53	1	2	3	4	5	54	1	2	3	4	5
55	1	2	3	4	5	56	1	2	3	4	5	57	1	2	3	4	5	58	1	2	3	4	5	59	1	2	3	4	5	60	1	2	3	4	5
61	1	2	3	4	5	62	1	2	3	4	5	63	1	2	3	4	5	64	1	2	3	4	5	65	1	2	3	4	5	66	1	2	3	4	5
67	1	2	3	4	5	68	1	2	3	4	5	69	1	2	3	4	5	70	1	2	3	4	5	71	1	2	3	4	5	72	1	2	3	4	5
73	1	2	3	4	5	74	1	2	3	4	5	75	1	2	3	4	5	76	1	2	3	4	5	77	1	2	3	4	5	78	1	2	3	4	5
79	1	2	3	4	5	80	1	2	3	4	5	81	1	2	3	4	5	82	1	2	3	4	5	83	1	2	3	4	5	84	1	2	3	4	5
85	1	2	3	4	5	86	1	2	3	4	5	87	1	2	3	4	5	88	1	2	3	4	5	89	1	2	3	4	5	90	1	2	3	4	5

1. Druzí lidé na mě jen těžko poznají, že jsem smutný/á nebo skleslý/á.
2. Když lidé hovoří, věnuji stejnou pozornost tomu, co říkají i tomu, jak se chovají.
3. Lidé vždy poznají, že jsou mi nesympatičtí, i když se snažím skrývat své pocity.
4. Rád(a) pořádám večírky.
5. Kritika nebo výtky se mě jen zřídka kdy dotknou.
6. Vycházím dobře s nejrůznějšími typy lidí – s mladými i starými, s bohatými i chudými.
7. Mluvím rychleji než většina ostatních lidí.
8. Jen málo lidí je tak citlivých a chápajících jako já.
9. Když vyprávím vtipy nebo veselé historky, je pro mě těžké udržet vážnou tvář.
10. Lidem chvíli trvá, než mě dobře poznají.
11. Největším zdrojem radosti a strasti jsou pro mě druzí lidé.
12. Když jsem mezi svými přáteli, často se stávám mluvčím skupiny.
13. Když jsem skleslý/á, mám sklon přenášet své nálady na lidi v mém okolí.
14. Na večírku vždy okamžitě poznám, že se o mě někdo zajímá.
15. Lidé mohou podle výrazu mé tváře poznat, že se cítím trapně.
16. Velmi rád(a) se stýkám s lidmi.
17. Mnohem raději bych se aktivně zapojil(a) do politické diskuse, než sledoval(a) a analyzoval(a), co říkají její účastníci.
18. Někdy je pro mě těžké dívat se jiným lidem do tváře, když hovořím o něčem osobním.
19. Říká se o mně, že mám výmluvné oči.
20. Zajímá mě, co dokáže lidmi pohnout k nějaké akci.
21. Nedovedu příliš kontrolovat své pocity.
22. Dávám přednost zaměstnání, která vyžadují práci s mnoha lidmi.
23. Velmi mě ovlivňují nálady lidí kolem mě.
24. Neumím přednášet předem připravené projevy.
25. Obvykle je mi nepříjemné dotýkat se druhých lidí.
26. Dokážu snadno říci, jaký má člověk charakter na základě toho, jak se chová k druhým lidem.
27. Dokážu před kýmkoli skrýt své skutečné pocity.
28. Na večírcích vždy snadno zapadnu mezi ostatní.
29. Jsou situace, kdy si dělám starosti, zda říkám nebo dělám správné věci.
30. Je pro mě velmi obtížné hovořit před větší skupinou lidí.
31. Často se hlasitě směji.
32. Mám dojem, že se mi daří odhalit, co lidé skutečně cítí, i když se snaží své pocity skrývat.
33. I když se mě přátelé snaží rozesmát, dokážu udržet „kamennou“ tvář.
34. Obvykle se iniciativně sám(a) představím neznámým lidem.
35. Myslím si, že si někdy беру příliš osobně, co mi říkají druzí lidé.
36. Bývá pro mě těžké vymyslet, o čem bych se měl(a) bavit s druhými lidmi.
37. Někdy je pro mě obtížné přesvědčit rodinu a přátele, aby si uvědomili, jak moc mě rozčilili a jak silně se na mě zlobím.
38. Dokážu přesně posoudit charakter druhého po prvním setkání s ním.
39. Je pro mě velmi těžké kontrolovat své vlastní pocity.
40. Obvykle jsem tím, kdo zahajuje rozhovor.
41. Co si o mém chování myslí druzí lidé, pro mne nemá velký význam.
42. Obvykle se mi velmi dobře daří vést skupinové diskuse.
43. Zpravidla mám neutrální výraz tváře.
44. Jedním z mých největších potěšení je být ve společnosti druhých lidí.

45. Dokážu vypadat velmi klidně, i když jsem rozčilený/á.
46. Když něco vyprávím, většinou hodně gestikuluji, abych své sdělení zdůraznil(a).
47. Často se obávám, že si lidé vyloží nějak jinak to, co jsem jim říkal(a).
48. Ve společnosti lidí z jiné společenské vrstvy se cítím nesvůj/nesvá.
49. Zřídka kdy dávám najevo vztek.
50. Když potkám člověka, který se přetvařuje, okamžitě to poznám.
51. Své chování a názory obvykle přizpůsobuji skupině, v níž se právě nacházím.
52. Uvědomuji si, že se při diskusích hodně často ujímám slova.
53. Moji rodiče vždy zdůrazňovali význam slušného chování.
54. Na večírcích se mi příliš nedaří vmísit se do společnosti.
55. Když hovořím s přáteli, často se jich dotýkám.
56. Nemám rád(a), když se mi lidé svěřují se svými problémy.
57. Před druhými dokážu dobře zamaskovat, že jsem nervózní.
58. Baví mě mluvit na večírcích s mnoha různými lidmi.
59. Snadno mě ovlivní, když se na mě někdo usmívá nebo mračí.
60. Na společenské akci, které se účastní mnoho známých osobností, bych se necítil(a) „ve své kůži“.
61. Dokážu oživit nudný večírek.
62. Při sledování smutného filmu se někdy rozpláču.
63. Ve společnosti se dokážu tvářit, že se dobře bavím, i když to ve skutečnosti vůbec není pravda.
64. Považuji se za samotáře/samotářku.
65. Jsem velmi citlivý/citlivá na kritiku.
66. Někdy si všímám, že lidé z odlišného prostředí se v mé přítomnosti necítí příjemně.
67. Někdy(b) bývám středem pozornosti.
68. Snadno dokážu utěšit objetím či pohlazením někoho, kdo je zoufalý.
69. Zřídka kdy dokážu skrýt silné emoce.
70. Rád(a) chodím na večírky a potkávám nové lidi.
71. Je pro mě velmi důležité, aby mě druzí měli rádi.
72. Když začínám hovořit s neznámým člověkem, řeknu občas něco nevhodného.
73. Své pocity dávám najevo jen zřídka.
74. Dokážu dlouze pozorovat druhé lidi.
75. Snadno dokážu předstírat, že jsem našťavaný/á, i když se ve skutečnosti cítím šťastný/á.
76. Nestává se mi, že bych začal(a) hovořit s cizím člověkem, dokud mě sám neosloví.
77. Znervózni mě, když si myslím, že mě někdo sleduje.
78. Skupina si mě často vybere za svého vůdce.
79. Přátelé mi někdy říkají, že příliš mnoho mluvím.
80. Často mi někdo řekne, že jsem citlivý a chápatel člověk.
81. Lidé snadno rozpoznají mé pocity, i když se je snažím skrývat.
82. Často bývám „hvězdou večírků“.
83. Vždy mi záleží na tom, jakým dojmem působím na druhé lidi.
84. Často se ocitám v trapných situacích.
85. Když jsem rozzlobený/á, nikdy nekřičím.
86. Když se moji přátelé rozčílí, často mě vyhledají, abych jim pomohl(a) uklidnit se.
87. Snadno dokážu vypadat šťastně a vzápětí smutně.
88. Dokážu hodiny mluvit o libovolném tématu.
89. Často mi záleží na tom, co si myslí druzí lidé.
90. Dokážu se přizpůsobit jakékoli společenské situaci.